

פעולות בנק ישראל

1. סיכום המאזן לסוף שנת 1970

נכסי בנק ישראל הגיעו בסוף שנת 1970 ל-6,543.3 מיליון ל"י, לעומת 5,173.3 מיליון ל"י בסוף שנת 1969. הגידול הוא של 1,369.8 מיליון ל"י או של 26.5 אחוזים, לעומת גידול של 16.5 אחוזים בין סוף 1968 לסוף 1969. שינויים בולטים חלו בשניים מסעיפי הנכסים העיקריים: חוב הממשלה לבנק ישראל, ואשראי בנק ישראל לציבור. בצד ההתחייבויות חל גידול בפיקדונות נקובים במטבע חוץ של המוסדות הבנקאיים, בפיקדונות הבנקים במטבע ישראלי — המהוים את הנכסים הנזילים שלהם — ובמזומנים במחזור.

א. הנכסים

1. מטבע חוץ

בסכום הנכסים במטבע חוץ בבנק ישראל חלה בשנת 1970 עלייה, לאחר ירידה ניכרת בהם בשנים 1968 ו-1969. נכסי הבנק ברוטו במטבע חוץ ובזהב — לרבות הלוואות למדינות ולמוסדות זרים, היתרה ברוטו בחשבונות הסילוקין וההשתתפות במוסדות בינלאומיים — הגיעו בסוף 1970 ל-1,791.0 מיליון ל"י, שהן 511.7 מיליון דולר, לעומת 1,627.6 מיליון ל"י, שהן 465.0 מיליון דולר, בסוף 1969. זו היא עלייה של 46.7 מיליון דולר או של 10 אחוזים.

הגידול בנכסים בניכוי הגידול בהתחייבויות של הבנק במטבע חוץ (התחייבויות הכוללות בעיקר פיקדונות תושבי חוץ, פיקדונות בנקים זרים והתחייבויות למוסדות פיננסיים בינלאומיים) היה מ-341.9 מיליון דולר בסוף 1969 ל-350.1 מיליון דולר בסוף 1970 — גידול של 8.2 מיליון דולר או של אחוז אחד.

2. התחייבויות הממשלה

בהתחייבויות הממשלה לבנק ברוטו, כפי שהן מופיעות במאזן, חל ב-1970 גידול של 903.3 מיליון ל"י, מ-2,228.4 מיליון ל"י בסוף 1969 ל-3,191.7 מיליון ל"י בסוף 1970. שינוי זה כולל גם פעולות בניירות ערך ממשלתיים שאינן משקפות מתן אשראי למעשה לממשלה מבנק ישראל, והוא אינו כולל את השינויים בפיקדונות הממשלה בבנק ישראל. בניכוי פיקדונות הממשלה בבנק ישראל גדל מימון הממשלה נטו מהבנק ב-757 מיליון ל"י. המספר המקביל ל-1969 היה גבוה מזאת, 1,167 מיליון ל"י. האשראי למעשה לממשלה שניתן על ידי בנק ישראל הסתכם ב-894 מיליון ל"י, כשההפרש בין הגידול בחוב המאזני נטו (757 מיליון ל"י) לאשראי למעשה שקיבלה הממשלה נובע מהפעולות בניירות ערך ממשלתיים. הגידול המהיר בסעיף זה נמשך למעשה מאז 1967, ומבטא את גידול מידת הזדקקותה של הממשלה לאשראי מבנק ישראל למימון הגידול בהוצאותיה מאז, ובמיוחד הוצאות הביטחון.

הגידול ברוטו במתן אשראי לציבור על ידי בנק ישראל, המופיע במאזן כ"שטרות שנוכו, ניירות ערך שנרכשו בהסכם מכר חוזר והלוואות", היה ב-1970 של 185 מיליון ל"י. בניכיון שטרות והלוואות במטבע ישראלי חלה בשנת 1970 ירידה של 161.1 מיליון ל"י, מ-471.2 מיליון

לוח י"ט - 1

הנכסים וההתחייבויות של בנק ישראל, 1969 ו-1970

העלייה או הירידה (-)	1970	1969	1970	1969	
(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)	
					נכסים
10.6	161.2	28.1	32.1	1,683.6	1,522.4 מטבע חוץ וזהב
15.8	3.6	0.4	0.5	26.4	22.8 השתתפות במוסדות בינלאומיים
73.3	10.7	0.4	0.3	25.3	14.6 חשבונות סילוקין
-44.8	-72.5	1.5	3.4	89.4	161.9 ניירות ערך ממשלתיים
87.7	1,145.8	40.9	27.6	2,452.4	1,306.6 מקדמות לממשלה לזמן ארוך
-20.7	-170.0	10.9	17.3	649.9	819.9 התחייבויות שוטפות של הממשלה
					שטרות שנוכו, ניירות ערך שנרכשו
22.5	184.6	16.8	17.3	1,006.3	821.7 בהסכם מכר חוזר והלוואות *
-18.1	-12.3	0.9	1.4	55.5	67.8 הלוואות למדינות ומוסדות זרים
10.0	0.3	0.1	0.1	3.3	3.0 חשבונות אחרים
26.4	1,251.4	100.0	100.0	5,992.1	4,740.7 סך הכול
27.3	118.2	—	—	550.8	432.6 חשבונות מקבילים **
26.5	1,369.6	—	—	6,542.9	5,173.3 סך הכול כללי
					התחייבויות
13.3	155.6	22.1	24.6	1,321.9	1,166.3 שטרי כסף ומעות במחזור
					פיקדונות הממשלה והמוסדות
313.7	146.2	3.2	1.0	192.8	46.6 הלאומיים
					פיקדונות מוסדות כספיים
0.1	0.2	2.7	3.4	161.1	160.9 בינלאומיים
—	52.9	0.9	—	52.9	— קרן לזכויות משיכה מיוחדות
					פיקדונות מטבע חוץ של מוסדות
24.9	26.1	2.2	2.2	131.1	105.0 בנקאיים מחוץ לישראל
					פיקדונות מוסדות בנקאיים
22.6	729.1	65.9	68.0	3,952.2	3,223.1 ומוסדות כספיים ***
					פיקדונות מוסדות בנקאיים —
—	143.6	2.4	—	143.6	— מימון יצוא
-12.4	-1.5	0.2	0.3	10.6	12.1 חשבונות סילוקין
—	—	0.3	0.4	20.0	20.0 הון וקרנות
-9.0	-0.6	0.1	0.1	6.1	6.7 חשבונות אחרים
26.4	1,251.6	100.0	100.0	5,992.3	4,740.7 סך הכול
27.3	118.2	—	—	550.8	432.6 חשבונות מקבילים **
26.5	1,369.8	—	—	6,543.1	5,173.3 סך הכול כללי

הפרשים בסיכום נובעים מעיגול המספרים.

* ראה סעיף נגדי "פיקדונות מוסדות בנקאיים — מימון יצוא" בהתחייבויות.

** לרבות חשבונות עודפי מזון, אשראים דוקומנטריים וערבויות.

*** לרבות פיקדונות תושבי חוץ במטבע חוץ, ולמעט פיקדונות מימון יצוא.

ל"י בסוף 1969 ל-310.1 מיליון ל"י בסוף 1970. בסכום השטרות שנוכו במטבע חוץ חל גידול של 345.6 מיליון ל"י, מ-350.6 מיליון ל"י בסוף 1969 ל-696.2 מיליון ל"י בסוף 1970. הגידול נטו בסעיף זה היה קטן הרבה יותר, והגיע ל-41.2 מיליון ל"י בלבד. ב-1970 הונהגו שינויים בשיטת מימון קרנות היצוא, ומימון משלוחי יצוא הועבר מלירות ישראליות למטבע חוץ. כתוצאה מכך קטן סעיף נכיון שטרות והלוואות בל"י וגדל סעיף זה במטבע חוץ. אולם לפי ההסדרים החדשים שהונהגו ב-1970, מבצע בנק ישראל במסגרת הקרן למימון משלוחי יצוא נכיון שטרות במטבע חוץ על מלוא סכום האשראי שניתן, וכנגד זאת מפקידים הבנקים המסחריים בבנק ישראל בל"י את חלקם בקרן בשיעור של 50 אחוזים, בחשבון "פיקדונות בנקים — מימון יצוא". סכום פיקדונות אלה הגיע בסוף 1970 לסך 143.4 מיליון ל"י, ובניכויים מגיע הגידול נטו בסעיף ל-41.2 מיליון ל"י, כאשר רוב הגידול הוא בקרנות למימון היצוא. הסכום המקביל ב-1969 היה 372 מיליון ל"י. ההאטה בגידול נובעת מהמדיניות המוניטרית המגבילה שניהל בנק ישראל ומהחזרת חלק מהאשראי שניתן לבנקים באופן זמני ב-1969, בשל גורמים מיוחדים.

ב. ההתחייבויות

1. שטרי כסף ומעות במחזור

סכום שטרי הכסף והמעות במחזור גדל בשנת 1970 ב-13.3 אחוזים: מ-1,166.3 מיליון ל"י בסוף 1969 ל-1,321.9 מיליון ל"י בסוף 1970. התוספת היא של 155.6 מיליון ל"י, לעומת גידול של 42.3 מיליון ל"י ב-1969. לא השתנה חלקם של המזומנים בסך אמצעי התשלום.

2. פיקדונות הממשלה והמוסדות הלאומיים

סכום פיקדונות הממשלה והמוסדות הלאומיים בבנק ישראל גדל ב-1970 ב-146.2 מיליון ל"י, והוא הגיע בסופה ל-192.8 מיליון ל"י. העלייה נובעת מהפקדות היבואנים, שיתרתן הסתכמה בסוף 1970 ב-155.9 מיליון ל"י. הפקדות אלה הונהגו בתחילת 1970, כחלק מאמצעי המדיניות לריסון ההתרחבות המוניטרית.

3. פיקדונות מוסדות בנקאיים ומוסדות כספיים

פיקדונות המוסדות הבנקאיים והכספיים בבנק ישראל גדלו בשנת 1970 ב-872.7 מיליון ל"י, ל-4,095.8 מיליון ל"י. הגידול בפיקדונות מורכב מעלייה של 371.0 מיליון בפיקדונות המוסדות הבנקאיים והכספיים במטבע ישראלי, מזה 227.6 מיליון ל"י גידול בנכסים הנזילים של הבנקים ו-143.4 מיליון ל"י בפיקדונותיהם למימון היצוא במסגרת השיטה החדשה שתוארה לעיל. הגידול בפיקדונות במטבע חוץ והנקובים במטבע חוץ היה של 501.6 מיליון ל"י, או 143.3 מיליון דולר. חלוקת הגידול הכולל בין הבנקים והמוסדות הכספיים היתה: עלייה של 838 מיליון ל"י בפיקדונות המוסדות הבנקאיים ועלייה של 35 מיליון ל"י בפיקדונות המוסדות הכספיים. "פיקדונות מוסדות כספיים מחוץ לישראל" גדלו מ-105 מיליון ל"י, שהן 30.0 מיליון דולר, בסוף 1969 ל-131.1 מיליון ל"י, שהן 37.5 מיליון דולר, בסוף 1970.

2. חשבון רווח והפסד וחשבון חלוקת הרווחים

א. הכנסות

בשנת 1970 חלה עלייה בהכנסות הבנק: מ-208 מיליון ל"י בשנת 1969 ל-286 מיליון ל"י בשנת 1970. ההכנסות מנכסים במטבע חוץ היו 103 מיליון ל"י (29.4 מיליון דולר), לעומת 118 מיליון ל"י (33.7 מיליון דולר) ב-1969, כאשר נתוני 1969 אינם כוללים הכנסות משינויי שערי

חליפין אותה שנה. הירידה בהכנסות במטבע חוץ נובעת מהירידה ביתרה השנתית הממוצעת של נכסים נושאי תשואה במטבע חוץ שהחזיק בנק ישראל, מ-535 מיליון דולר ב-1969 ל-426 מיליון דולר ב-1970.

בהכנסות הבנק במטבע ישראל, הכוללות בעיקר ריבית על חוב הממשלה לבנק וריבית על ניכיון מישנה והלוואות לציבור, חל גידול ניכר, מ-90 מיליון ל"י ב-1969 ל-183 מיליון ל"י ב-1970, במקביל לגידול ביתרות סעיפים אלה במאזן הבנק.

ב. הוצאות

הוצאות בנק ישראל הסתכמו ב-1970 ב-183 מיליון ל"י, גידול של 42 מיליון ל"י לעומת 1969. עיקר הגידול בהוצאות נובע מעלייה בתשלומי הריבית למסדות הבנקאיים על פיקדונותיהם במטבע חוץ והנקובים במטבע חוץ, מעלייה בריבית ששולמה למחזיקי המילווה קצר המועד ומריבית ששולמה על הפקדות היבואנים.

ג. הרווח הנקי וחלוקתו

הרווח הנקי של הבנק הסתכם בשנת 1970 ב-103 מיליון ל"י, לעומת 67 מיליון ל"י בשנת 1969. סכום זה הועבר במלואו, כבכל שנה, לממשלה, בהתאם להוראות חוק בנק ישראל.

3. הנכסים וההתחייבויות במטבע חוץ ובזהב

א. מטבע חוץ וזהב

נכסי הבנק ברוטו במטבע חוץ ובזהב הגיעו בסוף 1970 ל-1,790.9 מיליון ל"י (511.7 מיליון דולר) לעומת 1,522.5 מיליון ל"י (465.0 מיליון דולר) בסוף 1969 — גידול של 46.7 מיליון דולר או 10 אחוזים. נכסי הבנק במטבע חוץ ובזהב נטו הגיעו, כאמור לעיל, ל-1,225.3 מיליון ל"י (350.1 מיליון דולר) בסוף 1970, לעומת 1,196.7 מיליון ל"י (341.9 מיליון דולר) בסוף 1969 — גידול של 8.2 מיליון דולר או של אחוז אחד.

סך יתרות הזהב של בנק ישראל הגיעו בסוף 1970 ל-265.7 מיליון ל"י (75.9 מיליון דולר). סכום זה כולל שני מרכיבים: יתרות הזהב התופשיות של בנק ישראל, שירדו מ-160.0 מיליון ל"י (45.7 מיליון דולר) בסוף 1969 ל-151.9 מיליון ל"י (43.4 מיליון דולר) בסוף 1970. סכום הירידה, 2.3 מיליון דולר, הועבר לפיקדון הזהב של בנק ישראל בקרן המטבע הבינלאומית, שהוגדל במקביל להגדלת מכסת ישראל בקרן, מ-78.7 מיליון ל"י (22.5 מיליון דולר) ל-113.7 מיליון ל"י (32.5 מיליון דולר), כלומר ב-10 מיליון דולר. ההפרש, 7.7 מיליון דולר, מייצג רכישת זהב חדש על ידי בנק ישראל. פיקדון הזהב בקרן המטבע הבינלאומית מהווה רבע ממכסת המדינה בה. המכסה הוגדלה בנובמבר 1970 מ-90 ל-130 מיליון דולר.

לא בוצעו ב-1970 משיכות מקרן המטבע הבינלאומית על חשבון המכסה, ויתרת המשיכות שבוצעו ב-1969 נשארה ללא שינוי: 22.5 מיליון דולר מתוך ההשתתפות בזהב ועוד 22.5 מיליון דולר במסגרת "נתח האשראי הראשון", בסך הכול 45 מיליון דולר.

חלקו של הזהב בכלל נכסי בנק ישראל ברוטו במטבע חוץ ובזהב לא השתנה באופן מהותי, והיה בסוף 1970, כבסוף 1969, כ-15 אחוזים.

יתרות מטבע החוץ שבידי בנק ישראל, הכוללות זהב ופיקדונות והשקעות בחו"ל, בניכוי פיקדונות בנקים זרים בבנק ישראל ובניכוי הפקדת חלק מכספי פת"ח על ידי בנקים¹, הסתכמו

¹ בשנים קודמות לא נוכו הפקדות פת"ח בבנק ישראל מהגדרת יתרות מטבע החוץ שבידי בנק ישראל.

נכסי בנק ישראל במטבע חוץ ובוזבז, 1969 ו-1970

(מיליוני דולרים)

(סוף תקופה)	זהב	מטבע חוץ	הלוואות לחו"ל	יתרות זכות בחשבונות סילוקין	סך כל הנכסים ברוטו	פחות: פיקדונות תושבי חוץ	פחות: פיקדונות בנקים בחו"ל	פחות: יתרות חובה בחש' סילוקין	סך כל הנכסים נטו
1969 דצמבר	68.2	366.7	19.4	4.1	458.4	43.7	30.0	3.4	381.3
1970 ינואר	68.2	360.6	22.3	3.9	455.0	43.0	30.0	4.0	378.1
פברואר	68.2	362.9	22.7	2.1	455.9	42.7	29.9	3.6	379.7
מארס	68.2	369.5	23.2	2.7	463.6	43.6	30.0	3.1	386.9
אפריל	68.2	387.3	23.0	2.8	481.3	44.6	30.2	2.8	403.7
מאי	68.1	392.1	24.2	3.5	487.9	41.9	30.2	2.7	413.1
יוני	68.1	395.0	24.7	3.8	491.6	44.8	30.2	2.3	414.3
יולי	68.1	408.2	25.5	5.0	506.8	45.8	40.0	2.8	418.2
אוגוסט	68.0	406.9	25.5	5.2	505.6	46.7	40.0	3.3	415.6
ספטמבר	68.0	410.5	25.1	7.0	510.6	48.9	40.0	2.9	418.8
אוקטובר	68.0	402.5	16.8	6.5	493.8	53.9	30.2	2.9	406.8
נובמבר	75.9	400.2	15.6	6.8	498.5	57.0	33.8	3.0	404.7
דצמבר	75.9	405.2	15.8	7.2	504.1	59.9	37.5	3.0	403.7

הפרשים בסיכום נובעים מעיגול המספרים.

בסוף 1970 ב-363 מיליון דולר, לעומת 339 מיליון דולר בסוף 1969, גידול של 25 מיליון דולר, לעומת ירידה של 290 מיליון דולר ב-1969.

חלק פעוט מיתרות מטבע החוץ, הדרוש לניהול עסקיו השוטפים של הבנק במטבע חוץ, הוחזק בחשבונות עובר-ושב שאינם נושאים ריבית. חלק הארי הוחזק בצורת שטרי אוצר, תעודות פיקדון של בנקים זרים, איגרות חוב של מדינות אחרות ושל מוסדות פיננסיים בינלאומיים, או בפיקדונות לזמנים קצובים ופיקדונות עובר-ושב נושאי ריבית בבנקים בחו"ל. ההכנסה נטו על הנכסים נושאי תשואה (ריבית שנתקבלה מהשקעת הנכסים בניכוי הריבית ששולמה על פיקדונות בנקים מחו"ל) ירדה מ-32.9 מיליון דולר ב-1969 ל-28.7 מיליון דולר ב-1970 במקביל לירידת היתרות הממוצעות של מטבע חוץ. שיעור התשואה על היתרות גדל מ-5.7 אחוזים ב-1969 ל-7.3 אחוזים ב-1970, וזאת בשל עליות בשיעורי ריבית בשוקי הכספים וההון הבינלאומיים.

ב. חשבונות סילוקין בקשר להסכמי תשלומים

בסוף שנת 1970 ניהל בנק ישראל חשבונות סילוקין עם 6 מדינות שעמן מקיימת ישראל הסכמי סחר ותשלומים. תוקפו של הסכם התשלומים עם יוגוסלביה פג במארס 1970, והיתרות במסגרת הסכם זה לסוף 1970 חוסלו בתחילת שנת 1971. בתחילת 1971 חוסלו גם היתרות במסגרת הסכם התשלומים עם תורכיה שפג ב-1969. הסחר עם מדינות אלה מתנהל במטבע בר המרה חופשית.

היתרות נמו בחשבונות הסילוקין, 1969 ו-1970

(אלפי דולרים)

העלייה או הירידה (-)	1970	1969	(סוף התקופה)
688	1,920	1,232	בולגריה
-1,531	-1,305	226	ברזיל
195	2,555	2,360	הונגריה
3,230	2,429	-801	יוגוסלביה
-87	-1,108	-1,021	פורטוגל
—	465	465	צ'כוסלובקיה
862	-474	-1,336	תורכיה
120	-279	-399	סכומים במעבר נטו
3,477	4,203	726	סך הכול
12,168	14,710	2,542	סך הכול (אלפי ל"י)

סכום היתרות לזכות ישראל בחשבונות הסילוקין הגיע בסוף 1970 ל-25.2 מיליון ל"י (7.2 מיליון דולר). הסכום לחובתה הגיע ל-10.5 מיליון ל"י (3 מיליון דולר). היתרה הנקיה לזכות ישראל הסתכמה איפוא בסוף 1970 ב-14.7 מיליון ל"י (4.2 מיליון דולר), לעומת 2.5 מיליון ל"י (0.7 מיליון דולר) בסוף 1969, עלייה של 3.5 מיליון דולר.

ג. פיקדונות מטבע חוץ של מוסדות בנקאיים בישראל

פיקדונות מטבע החוץ של המוסדות הבנקאיים בישראל בבנק ישראל הסתכמו בסוף 1970 ב-1,039.5 מיליון ל"י (297 מיליון דולר), לעומת 878.2 מיליון ל"י (250.9 מיליון דולר) בסוף 1969 — עלייה בסך 46.1 מיליון דולר או 18.4 אחוזים. פיקדונות אלה מחולקים לכמה סוגים:

1. פיקדונות תושבים מעבירי מטבע (תמ"מ)

פיקדונות מוגבלים במטבע חוץ שהופקדו במוסדות הבנקאיים על ידי מקבלי פיצויים אישיים מגרמניה, ועל ידי חיילים משוחררים ונכי מלחמת העולם השנייה, בקשר לנכותם. הללו רשאים להפקיד בחשבונות אלה עד שליש, בדרך כלל (פרט לקבוצות קטנות של מוטבים הרשאיות להפקיד בהם מחצית) מסך העברותיהם במטבע חוץ. פיקדונות אלה ניתנים למשיכה במטבע חוץ למימון נסיעות לחו"ל, לרכישת ניירות ערך זרים ולמימון הוצאות משפטיות הקשורות בתביעות מקבלי פיצויים. כן ניתן למעשה להמירם לל"י באמצעות חשבונות נת"ד. פיקדונות אלה חייבים המוסדות הבנקאיים להפקיד במלואם בבנק ישראל. בסוף 1970 הגיע סכומם ל-730.8 מיליון ל"י (208.8 מיליון דולר), לעומת 611.9 מיליון ל"י (174.8 מיליון דולר) בסוף 1969. הגידול ב-1970 הסתכם ב-34 מיליון דולר.

שיעורי הריבית המשולמת על ידי הממשלה ובנק ישראל על פיקדונות אלה, ואשר לא שונו ב-1970, הם כדלקמן: פיקדון ל-3 חודשים — 2 אחוזים; לששה חודשים — 3 אחוזים; לתשעה חודשים — 4 אחוזים; לשנים עשר חודש — 4.5 אחוזים.

2. פיקדונות ניירות ערך תמורת דיבידנדה (נת"ד)

פיקדונות מוגבלים במטבע חוץ שהופקדו במוסדות הבנקאיים בידי תושבי ישראל, הנובעים ממכירת ניירות ערך זרים או מקבלת דיבידנדה וריבית עליהם. אלה ניתנים למשיכה במטבע חוץ רק לשם מימון רכישת ניירות ערך זרים בהתאם להוראות המפקח על מטבע חוץ. ניירות ערך שנרכשו בצורה זו ניתן להעבירם לציבור הרחב. למעשה נסחרים פיקדונות תמ"מ ונת"ד בל"י בשוק הנת"ד, המתנהל חופשית ע"י הבנקים. גם לגבי פיקדונות אלה — עליהם לא משתלמת ריבית לציבור, ומשתלמת ריבית של 1.5 אחוזים לשנה למוסדות הבנקאיים — חייבים המוסדות הבנקאיים לקיים נזילות מלאה. בסוף 1970 הגיע סכומם ל-58.9 מיליון ל"י (16.8 מיליון דולר), לעומת 49.7 מיליון ל"י (14.2 מיליון דולר) בסוף 1969, גידול של 2.6 מיליון דולר.

3. פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח)

פיקדונות חופשיים של תושבי חוץ (ובכללם משקיעים, עולים, מומחים זרים וכדומה) בבנקים בישראל שהפקידו הבנקים בבנק ישראל. בסוף 1970 הגיע הסכום שהופקד בבנק ישראל ל-209.8 מיליון ל"י (59.9 מיליון דולר), לעומת 152.9 מיליון ל"י (43.7 מיליון דולר) בסוף 1969, גידול של 16.2 מיליון דולר. הבנקים היו חייבים להחזיק ב-1970 בבנק ישראל יתרה מינימלית בשיעור של 15 אחוזים מפיקדונות פת"ח המופקדים אצלם, לאחר ניכוי פיקדונות למתן הלוואות מתוך יתרת פיקדונות אלה שאישר לשם כך בנק ישראל. סכום פיקדונות החובה הללו הגיע בסוף 1970 ל-174.9 מיליון ל"י, כך שלמעשה הפקידו הבנקים בבנק ישראל במקום 15 אחוזים מהסכום החייב בהחזקת נכסים נזילים 17.1 אחוזים ממנו.

במאי 1970 העלה בנק ישראל את שיעורי הריבית לבנקים על פיקדונות פתח לתקופה של שנה ומעלה, ואיחד את שיערי הריבית על פיקדונות בכל המטבעות, לאחר שמדצמבר 1968 היו קיימים שיעורים נפרדים למטבעות מסויימים (מרקים גרמניים, פרנקים שווייצריים, דולרים ולי"ש), במקביל להתפתחויות בשוקי הכספים הבינלאומיים. שיעורי הריבית שהיו בתוקף בסוף 1970 היו כדלהלן: על חשבונות עובר-ושב בגבול היתרה המינימלית — 4.5 אחוזים; חשבונות עובר-ושב על היתרה העודפת מעל ליתרה המינימלית — 1.5 אחוז; פיקדון לשלושה חודשים — 4.75 אחוזים; לששה חודשים — 5.5 אחוזים; לשנה אחת — 7 אחוזים.

4. פיקדונות כבולים (פכ"ב)

פיקדונות הנובעים מהפקדות של חברות ביטוח, חברות ספנות, מפעלים מאושרים וכדומה בבנקים בישראל שהופקדו על ידי הבנקים בבנק ישראל. סכום פיקדונות אלה בבנק ישראל בסוף 1970 היה 3.2 מיליון ל"י (0.9 מיליון דולר), גידול של 0.7 מיליון דולר לעומת סוף 1969. הבנקים חייבים להחזיק בבנק ישראל יתרה מינימלית של 15 אחוזים מיתרת הסכומים שהופקדו אצלם. בנק ישראל משלם ריבית על פיקדונות אלה לפי אותם השיעורים הנהוגים לגבי פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח), למעט הפיקדונות לשנה אחת, עליהם משולמת ריבית בשיעור של 6 אחוזים לשנה.

5. הפקדות אשראי יבוא (הא"י)¹

פיקדונות של יבואנים הרוכשים מטבע חוץ מבלי להעבירו לחו"ל. החל ממאי 1969 מגבילות הוראות הפיקוח על מטבע חוץ את הסכום המותר בהעברה לחו"ל ל-30 אחוזים בלבד מסכום הרכישה לשם כיסוי האשראי שנפתח, ומחייבות להפקיד את עודף מטבע החוץ שנרכש בחשבון הא"י עד להגעת הסחורה המיובאת ארצה. הפקדות אלה במלואן חייבים המוסדות הבנקאיים

¹ הפקדות אלה הן במטבע חוץ, ואינן קשורות בתכנית פיקדונות היבוא בל"י שהונהגה בינואר 1970.

פיקדונות מטבע חוץ של מוסדות בנקאיים בבנק ישראל לפי סוגיהם, 1969 ו-1970
(מיליוני דולרים)

העלייה או הירידה (-)	1970	1969	(סוף התקופה)
פיקדונות במטבע חוץ			
34.0	208.8	174.8	פיקדונות תושבים מעבירי מטבע (תמ"מ)
2.6	16.8	14.2	פיקדונות ניירות ערך תמורת דיבידנדה (נת"ד)
16.2	59.9	43.7	פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח)
0.7	0.9	0.2	פיקדונות כבולים (פכ"ב)
-8.5	5.4	13.9	הפקדות אשראי יבוא (הא"י)
1.1	5.2	4.1	פיקדונות מטבע זר (פמ"ז)
46.1	297.0	250.9	סך הכול
פיקדונות נקובים במטבע חוץ			
97.3	559.8	462.5	פיקדונות לזמן קצוב (פז"ק)
-0.1	0.2	0.3	חשבונות יהלומים (חנ"י)
97.2	560.0	462.8	סך הכול

להפקיד בבנק ישראל. בסוף שנת 1970 הגיע סכומן ל-18.8 מיליון ל"י (5.4 מיליון דולר), לעומת 48.3 מיליון ל"י (13.9 מיליון דולר) בסוף 1969, ירידה של 8.5 מיליון דולר.

6. חשבונות מטבע חוץ (פמ"ז)

חשבונות של הבנקים עצמם המפקידים בהם סכומים במעבר. בסוף שנת 1970 הסתכמו חשבונות אלה ב-18.0 מיליון ל"י (5.2 מיליון דולר), לעומת 14.3 מיליון ל"י (4.1 מיליון דולר) בסוף 1969, גידול של 1.1 מיליון דולר.

ד. פיקדונות נקובים במטבע חוץ של מוסדות בנקאיים בישראל

פיקדונות אלה, שפדיונם הוא במטבע ישראלי, לפי שער החליפין שבתוקף במועד הפדיון, מתחלקים לשני סוגים:

1. פיקדונות לזמן קצוב של תושבי ישראל (פז"ק)

פיקדונות נקובים במטבע חוץ שהופקדו במוסדות הבנקאיים על ידי תושבי ישראל המקבלים הכנסות במטבע חוץ. בעת התשלום יהיו הפיקדונות ניתנים לפדיון במטבע ישראלי לפי שער החליפין שיהיה אז בתוקף. המוסדות הבנקאיים חייבים להפקיד את מלוא סכום פיקדונות לקוחותיהם בבנק ישראל. בסוף 1970 הסתכמו פיקדונות אלה ב-1,959.3 מיליון ל"י (559.8 מיליון דולר), לעומת 1,618.9 מיליון ל"י (462.5 מיליון דולר) בסוף 1969. הגידול ב-1970 הסתכם ב-97.3 מיליון דולר שהם 21 אחוזים.

הממשלה ובנק ישראל נושאים בתשלום הריבית על פיקדונות אלה, לפי אותם השיעורים שהיו בתוקף ב-1969, דהיינו: על פיקדון ל-3 חודשים — 3 אחוזים; לששה חודשים — 4 אחוזים;

לתשעה חודשים — 5 אחוזים ; לשנים-עשר חודש — 6 אחוזים. לגבי מרבית בעלי חשבונות פז"ק, שהם מקבלי פיצויים מגרמניה, אלה השיעורים הסופיים. ריבית על פיקדונות פז"ק של תושבי ישראל שלא מפיצויים אישיים, אלא מתקבולי מטבע חוץ שלהם בישראל, חייבת במס במקור בשיעור 25 אחוזים.

2. חשבונות יהלומים (חנ"י)

חשבונות הקשורים בסחר ביהלומים שנפתחו בהתאם להוראות הפיקוח על מטבע חוץ מאוקטובר 1969. היתרות בחשבונות אלה חייבות להיות מופקדות במלואן על ידי הבנקים בבנק ישראל, ובסוף 1970 הגיע סכומן ל-0.9 מיליון ל"י, לעומת 1.0 מיליון ל"י בסוף 1969.

ה. פיקדונות במטבע חוץ של מוסדות בנקאיים מחוץ לישראל

פיקדונות של בנקים בחו"ל בבנק ישראל במטבע חוץ למועדי פירעון שונים. בסוף שנת 1970 הסתכמו פיקדונות אלה ב-131.1 מיליון ל"י (37.5 מיליון דולר) לעומת 105.0 מיליון ל"י (30 מיליון דולר) בסוף שנת 1969, גידול של 7.5 מיליון דולר.

4. פעולות בנק ישראל כבנקאי של הממשלה

השינוי בחשבונות הממשלה, לפי סעיפי מאזן הבנק, מראה גידול בהתחייבויות הממשלה לבנק ברוטו בסך 903.3 מיליון ל"י. לאחר ניכוי העלייה בחשבונות הזכות, בסך 146.2 מיליון ל"י, חל גידול מאזני ביתרת החובה נטו של הממשלה לבנק בסך 757.1 מיליון ל"י. הגידול המקביל בשנת 1969 היה 1,134.1 מיליון ל"י. הגידול למעשה במימון הממשלה נטו על ידי בנק ישראל

לוח י"ט - 5

חשבונות הממשלה בבנק ישראל * 1969 ו-1970

(מיליוני ל"י)

העלייה או הירידה (-)	1970	1969	(סוף תקופה)
חובה			
-170.0	649.9	819.9	מקדמות ארעיות לממשלה
-27.8	16.9	44.7	ניירות ערך ממשלתיים
-44.7	72.5	117.2	שטרי אוצר
1,145.8	2,452.4	1,306.6	מקדמות ארוכות מועד לממשלה
1,073.3	2,541.8	1,468.5	סך כל החוב לזמן ארוך
903.3	3,191.7	2,288.4	סך כל החובה
זכות			
155.9	155.9	—	הפקדות יבוא
-1.8	5.7	7.5	פיקדונות חיסכון חובה
-7.9	31.2	39.1	פיקדונות במטבע חוץ
146.2	192.8	46.6	סך כול הזכות
757.1	-2,998.9	-2,241.8	יתרה
-16.9	49.9	66.8	חשבונות מקבילים (עודפי מזון)

* למעט חשבונות הון.

ב-1970 היה גבוה מהגידול המאזני, והסתכם ב-894 מיליון ל"י (לעומת 1,167 מיליון ל"י בשנת 1969). ההבדל, בסך 137 מיליון ל"י, בין הגידול באשראי למעשה שנתן הבנק לממשלה ובין הגידול בחוב הממשלה נטו לפי סעיפי המאזן נובע מפעולות הבנק בניירות ערך ממשלתיים בשוק הפתוח בסך 92 מיליון ל"י, וממכירת שטרי אוצר למוסדות הבנקאיים מתיק הבנק בסך 45 מיליון ל"י. פעולות אלה נעשות במסגרת המדיניות המוניטרית, ואינן משקפות פירעון חוב הממשלה לבנק (הדיון על כך מצוי בפרק י"ד לעיל).

א. חשבונות החובה

חוב הממשלה למועד ארוך גדל בשנת 1970 בסך 1,073.3 מיליון ל"י. בתחילת 1970 אישרה הכנסת מקדמה חדשה למועד ארוך לממשלה מבנק ישראל בסך 1,200 מיליון ל"י, במסגרת סיכום חשבונות הממשלה בבנק בסוף שנת הכספים 1969/70. מאידך גיסא, הוקטן סכום המקדמות משנים קודמות ב-54.2 מיליון ל"י, מהן 26.7 מיליון ל"י שהגיע זמן פירעונן על חשבון המקדמה לממשלה משנת תשכ"ו, וסכום של 27.5 מיליון ל"י שאינו משקף פירעון ממשי של חוב לבנק על ידי הממשלה, אלא נובע ממכירת המלווה קצר המועד על ידי בנק ישראל לציבור, המופחתת, לפי ההסכם בנידון בין הממשלה והבנק, מיתרת החוב למועד ארוך של הממשלה לבנק ישראל — במקרה זה, מהמקדמה לממשלה משנת תשכ"ז.

נוסף על זאת, ירדה יתרת ניירות הערך הממשלתיים שבידי בנק ישראל בשנת 1970 ב-27.8 מיליון ל"י, ויתרת שטרי האוצר שבידי הבנק ירדה בסך 44.7 מיליון ל"י, עקב מכירות למוסדות הבנקאיים.

ב. חשבונות הזכות

סכום פיקדונות הממשלה והמוסדות הלאומיים עלה במשך השנה, כפי שצויין כבר, ב-146.2 מיליון ל"י. לראשונה מופיע במאזן סעיף הפקדות היבוא, במסגרת התכנית שהונהגה בתחילת 1970. הירידה בסכום פיקדונות חסכון חובה בסך 1.8 מיליון ל"י נובעת מתשלומים למחזיקי המלווה לאחר שהמלווה הגיע לפירעון סופי, והיתרה במאזן של 5.7 מיליון ל"י בסוף 1970 הינה סכום שטרם גדרש.

בניכוי חשבונות הזכות, גדל חוב הממשלה נטו לבנק ישראל בשנת 1970, לפי פירוט סעיפי מאזן הבנק, ב-757.1 מיליון ל"י.

ג. חשבונות מקבילים

החשבונות המקבילים הקשורים בעודפי מזון שהעמידה ממשלת ארצות הברית לרשות ממשלת ישראל, ירדו מ-66.8 מיליון ל"י בסוף 1969 ל-49.9 מיליון ל"י בסוף 1970. הירידה נובעת מניצול סכומים מחשבונות אלה על ידי רשויות ממשלת ארצות הברית.

ד. היבוא הממשלתי

האשראים הדוקומנטריים שנפתחו לצורך מימון היבוא של משרדי הממשלה הסתכמו במשך שנת 1970 ב-51.3 מיליון דולר, לעומת 48.3 מיליון דולר במשך שנת 1969. סכום הדוקומנטים שנתקבלו בבנק ישראל מבנקים וספקים בחו"ל לגבייה במשרדי הממשלה השונים הסתכם בשנת 1970 ב-38.9 מיליון דולר לעומת 30.5 מיליון דולר בשנת 1969.

ערכו הכספי הכולל של היבוא הממשלתי שנעשה על ידי אשראים וגביות באמצעות בנק ישראל היה בשנת 1970 90.2 מיליון דולר, לעומת 78.8 מיליון דולר בשנת 1969, גידול של 11.4 מיליון דולר.

5. פעולות בנק ישראל בבנקאי של המוסדות הבנקאיים

א. החזקת פיקדונות המוסדות הבנקאיים והכספיים

סך פיקדונות המוסדות הבנקאיים והכספיים בבנק ישראל גדל מ-3,223.1 מיליון ל"י בסוף 1969 ל-4,095.8 מיליון ל"י בסוף 1970 — גידול של 872.7 מיליון ל"י. פיקדונות המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל נקובים בחלקם במטבע ישראלי ובחלקם במטבע חוץ. סך פיקדונות המוסדות הבנקאיים בלירות ישראליות עלה מ-725.1 מיליון ל"י בסוף 1969 ל-1,096.1 מיליון ל"י בסוף 1970. עיקר הגידול נבע מהתווספות סעיף "פיקדונות בנקים — מימון יצוא" (ראה לעיל) ומגידול ביתרה המינימלית, אותה הם היו חייבים להתזיק במסגרת הוראות הנזילות לפי ההוראות שהיו בתוקף במשך 1970. הפיקדונות במטבע חוץ והנקובים במטבע חוץ גדלו באותה עת מ-2,498.1 מיליון ל"י (713.7 מיליון דולר) ל-2,999.7 מיליון ל"י (857.1 מיליון דולר). פירוט התפתחויות סעיפי פיקדונות אלה ניתן לעיל, והשינויים בכלל פיקדונות המוסדות הבנקאיים מובאים בלוח 6 להלן. עיקר הגידול בפיקדונות במטבע חוץ והנקובים במטבע חוץ נבע מהעלייה בפיקדונות פו"ק ותמ"מ של מקבלי הפיצויים האישיים במוסדות הבנקאיים, עליהם חלה חובת קיום נזילות של 100 אחוזים בבנק ישראל, וכן מעלייה בפיקדונות תושבי חוץ במוסדות הבנקאיים, ששיעור הנזילות עליהם הוא 15 אחוזים.

מתוך סך הגידול של 873 מיליון ל"י בפיקדונות המוסדות הבנקאיים והכספיים בבנק ישראל ב-1970, עלו פיקדונות המוסדות הבנקאיים ב-838 מיליון ל"י, ופיקדונות המוסדות הכספיים ב-35 מיליון ל"י. ב-1969 עלו פיקדונות המוסדות הבנקאיים ב-430 מיליון ל"י, ואילו פיקדונות המוסדות הכספיים ירדו ב-29 מיליון ל"י.

לוח י"ט - 6

פיקדונות המוסדות הבנקאיים והכספיים בבנק ישראל, 1969 ו-1970

(סוף התקופה)		1969	1970	השינוי לעומת 1969	(מיליוני ל"י)	(אחוזים)
מטבע ישראלי						
נכסים נזילים *		725.1	952.7	227.6	31.4	
פיקדונות מימון יצוא		—	143.4	143.4	—	
סך הכול מטבע ישראלי		725.1	1,096.1	371.0	51.2	
מטבע חוץ ונקובים במטבע חוץ **		2,498.0	2,999.7	501.7	20.1	
סך כל הפיקדונות		3,223.1	4,095.8	872.7	27.1	

* כולל יתרה מינימלית, חשבונות עו"ש אחרים, ופיקדונות לזמנים קצובים.
** פירוט ראה בלוח 4 לעיל.

שיעורי הריבית ששילם בנק ישראל על חשבונות במטבע ישראלי של המוסדות הבנקאיים והכספיים המוחזקים אצלו, בתוקף החל מה-1 בפברואר 1967 ועד סוף 1970, היו כלהלן: על השליש הראשון של היתרה המינימלית שחייב המוסד להחזיק בבנק ישראל אין משלמים כל ריבית, ועל שני השלישים הנותרים משולמת ריבית בשיעור 2 אחוזים לשנה. על פיקדון כנגד אי-ניצול המכסה למתן הלוואות ליצוא — 3 אחוזים. על חשבונות עובד-ושב העודפים על סכומי היתרה המינימלית וההלוואות ליצוא שולמה ריבית בשיעור של 4 אחוזים לשנה. הריבית על הפיקדונות

לזמנים קצובים היתה: לשלושה חודשים — 5.5 אחוזים לשנה; לשישה חודשים — 6.0 אחוזים לשנה; לתשעה חודשים — 6.7 אחוזים לשנה; לשנים עשר חודש ומעלה — 7.5 אחוזים לשנה. ב-15 במאָרס 1971 הודיע בנק ישראל, בתוקף מה-1 בינואר 1971, על ביטול המערכת הקודמת של פיקדונות המוסדות הבנקאיים במטבע ישראלי, כפי שפורטה לעיל, והמרתה במערכת חדשה, שעיקרה קביעת החלק מפיקדונות הבנקים במטבע ישראלי עליו לא משולמת כל ריבית, ותשלום ריבית של 8 אחוזים על היתרה. לא תשלום כל ריבית על אותו חלק מחשבון המוסד הבנקאי בבנק ישראל המהווה את צירוף הסכומים הבאים: (א) 15 אחוזים מפיקדונות עו"ש של הציבור בו; (ב) 8 אחוזים מפיקדונות הציבור במוסד הבנקאי לזמנים קצובים של 4 עד 6 חודשים; (ג) 5 אחוזים מהפיקדונות לזמן קצוב העולה על שישה חודשים של הציבור באותו מוסד. על כל היתרות בחשבון המוסד הבנקאי בבנק ישראל העולות על הסכום הנ"ל תשלום ריבית של 8 אחוזים. ריבית של 3 אחוזים בלבד תשלום למוסדות בנקאיים, שהם גם סוחרים מוסמכים במטבע חוץ, על ההפרש בין 8 אחוזים מפיקדונות עו"ש של הציבור בו לבין סך האשראי המכוון ליצוא שניתן על ידו, במידה שקיים הפרש כזה, שמשמעותו אי קיום מלוא מכסת מימון היצוא במסגרת האשראי המכוון על ידי המוסד הבנקאי. כל פיקדונות המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל לזמנים קצובים שהיו קיימים ב-1 בינואר 1971, או שנפתחו מאז ועד ל-15 במאָרס 1971, הועברו לחשבון עובר-ישוב של המוסד הבנקאי בבנק ישראל.

6. המטבע במחזור

א. המזומנים במחזור

סכום המטבע במחזור בממוצע חודשי (המחושב על-פי סכום המטבע במחזור בימי ד' של השבוע במשך החודש), עלה ב-1970 ב-12.3 אחוזים, מ-1,207.1 מיליון ל"י בדצמבר 1969 ל-1,355.4 מיליון ל"י בדצמבר 1970, לעומת עלייה של 4.2 אחוזים בשנת 1969, 11.3 אחוזים בשנת 1968, ו-26.5 אחוזים בשנת 1967.

לוח י"ט -

המזומנים במחזור*, 1969 ו-1970

(אלפי ל"י)

החודש	1969	1970
ינואר	1,157,130	1,201,610
פברואר	1,168,267	1,204,538
מאָרס	1,199,989	1,230,747
אפריל	1,228,760	1,274,229
מאי	1,227,250	1,281,398
יוני	1,228,083	1,289,385
יולי	1,234,613	1,295,671
אוגוסט	1,250,814	1,316,952
ספטמבר	1,255,622	1,319,011
אוקטובר	1,235,362	1,351,430
נובמבר	1,223,656	1,353,599
דצמבר	1,207,056	1,355,427

* ממוצע של ימי ד' בשבוע במשך החודש.

העלייה באמצעי התשלום לסוף 1970, של 413 מיליון ל"י, מורכבת מגידול של כ-152 מיליון ל"י במזומנים במחזור ומגידול של כ-261 מיליון ל"י בפקדונות עוברי-שב בבנקים. הגידול במזומנים במחזור היה ב-1970 כ-38 אחוזים מהגידול באמצעי התשלום, לאחר שבשנת 1969 היה השיעור 66 אחוזים.

העלייה בכמות המזומנים במחזור היתה הדרגתית במשך כל חודשי השנה. בחודשים מארס ואפריל גדלה כמות המזומנים בידי הציבור בכ-70 מיליון ל"י, התפתחות החוזרת ונשנית כמעט מדי שנה כתוצאה מהביקוש העונתי למזומנים לקראת חג הפסח. מגמת העלייה בכמות המזומנים במחזור נמשכה עד סוף השנה, לעומת הקטנה בכמות המזומנים במחזור ברביע האחרון של שנת 1969.

ב. המטבע במחזור לפי ערכים וסדרות

בשנת 1970 נמשכה העלייה בערך שטרי הכסף בני 100 ל"י במחזור וחלקם עלה מ-30.0 אחוזים מערך כל השטרות במחזור בשנת 1969 ל-46.2 אחוזים בשנת 1970. לעומת זאת, חלה ירידה בערכם הכולל של שטרי הכסף בני 50 ל"י, שחלקם ירד מ-54.6 אחוזים ב-1969 ל-40.0 אחוזים ב-1970 מערך כל השטרות במחזור. תופעה זו מייצגת את המשך מגמת העלייה ההדרגתית בערך הכולל של שטרי הכסף בני 100 ל"י במחזור וחלקם בו, הנמשכת מאז הוצא השטר בערך זה לראשונה למחזור בפברואר 1969.

שטרי הכסף בני 10 ל"י ירדו מ-12.7 אחוזים ל-11.5 אחוזים, ושטרי כסף בני 5 ל"י ירדו מ-2.1 ל-2.0 אחוזים מערך כל השטרות במחזור. השטרות בני ל"י אחת ירדו מ-0.6 אחוזים ל-0.3 אחוזים (השטרות בערך זה הוחלפו במטבע, והבנק אינו מוציא יותר שטרות בערך זה למחזור). סכום המטבעות והשטרות בני ל"י אחת היה בסוף 1970 28 מיליון ל"י (מהם 3.8 מיליון ל"י בשטרי כסף ו-24 מיליון ל"י במעות).

בערך שטרי הכסף בני חצי לירה כמעט שלא חל שינוי. ההנחה היא כי רוב השטרות בערך זה המצויים לכאורה במחזור מוחזקים למעשה בידי אספנים או שאבדו.

בשנת 1970 הוכנסו למחזור 7.5 מיליון ל"י במעות מסדרת האגורות, במטבעות של חצי לירה ולירה אחת, ובמטבעות זיכרון. בסוף 1970 היו המעות החדשות הנקובות באגורות, והמטבעות של חצי לירה ולירה אחת 75.1 אחוזים מערך כל המעות במחזור, לעומת 76.1 אחוזים בסוף שנת 1969:

סוג המעות	באחוזים מערך כל המעות במחזור
מעות ישנות (נקובות בפרוטות)	3.3
מעות חדשות (נקובות באגורות)	23.7
מעות בנות 1 ל"י וחצי ל"י	51.4
מטבעות זיכרון	21.6
סך הכול	100.0

ג. מטבע פגום

ערך שטרי הכסף הבלתי ראויים לשימוש שהושמדו ב-1970 הסתכם ב-716 מיליון ל"י. במשך השנה הוגשו לבנק ישראל 455 בקשות להחלפת מטבע פגום לפי "התקנות בדבר החלפת מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד" (ספר החוקים תשי"ד-1964 עמוד 192), בסכום כולל של 56,189 ל"י, ומהן אושרו 386 בקשות בסכום כולל של 46,282 ל"י.

ד. סוכנויות לאספקת מזומנים

מספר הסוכנויות של בנק ישראל לאספקת מזומנים הוא תשע והן מצויות במקומות הבאים: אילת, אשדוד, באר-שבע, חדרה, טבריה, נתניה, פתח-תקה, צפת ורחובות. סוכנויות אלה מספקות מזומנים למוסדות הבנקאיים שבערי השדה וסופגות את המזומנים העודפים שבקופותיהם. מלבד הסוכנויות בערי השדה קיימות גם סוכנויות של בנק ישראל במשרדיהם הראשיים של שלושת הבנקים הגדולים בתל אביב ובחיפה וכן בסניפו הראשי בירושלים של בנק לאומי לישראל בע"מ. סוכנויות אלה מבטיחות יתר חיסכון וביטחון בהעברת כספים מבנק ישראל ואליו ושיפורים נוספים בעבודה הטכנית הקשורה במחזור שטרי הכסף במשק, בימים כתיקונם ובעתות חירום.

7. הנפקת מטבע

א. שטרי כסף

ביום 6 באוגוסט 1970 הוצא לראשונה למחזור שטר הכסף בן 10 ל"י הנושא את דיוקנו של ח"נ ביאליק. שטר זה הינו השני מסדרה ג' של בנק ישראל במחזור, אחרי השטר בן 100 ל"י שהוצא למחזור בתחילת 1969. יתר שטרי הכסף המתוכננים בסדרה זו נושאים את דיוקנותיהם של ד"ר ח' וייצמן (50 ל"י) ופרופ' א' איינשטיין (5 ל"י). שטרות אלה יוכנסו למחזור כאשר יכלה המלאי בסדרה הנוכחית.

ב. מטבעות זיכרון

בשנת 1970 הנפיק בנק ישראל מטבע זיכרון אחד: מטבע יום העצמאות העשרים ושניים. המטבע הוא בערך נקוב של 10 ל"י, ותרכובתו היא 900 כסף ו-100 נחושת, משקלו 26 גרם וקוטרו 37 מ"מ. נושא המטבע הוא "מאה שנים למקוה ישראל", והוא הונפק כמטבע רגיל וקשוט. בנוסף לזאת, הנפיק בנק ישראל ב-1970 מטבע "פדיון הבן", שבהכנתו הוחל עוד ב-1969. אף הוא בערך נקוב של 10 ל"י, ותרכובתו 900 כסף ו-100 נחושת, משקלו 26 גרם וקוטרו 73 מ"מ. המטבע מיועד לשימוש בפדיון בכור, ונושאו הוא הפסוק "כל בכור בניך תפדה". הוא הונפק כמטבע רגיל, בעל היקף חלק, וקשוט, בעל היקף מחורץ. הפירוט הסופי של כל מטבעות הזיכרון והאחרים שהנפיק בנק ישראל עד שנת תש"ל ועד בכלל מובא בלוח י"ט-10 להלן.

ג. מעות במחזור

במשך שנת 1970 הוטבעו עבור בנק ישראל, במיטבעת ישראל בירושלים, כ-35.9 מיליון מעות. כ-34.1 מיליון מעות הוטבעו בשנת תש"ל, והן נושאות תאריך שנה זו — מעות ישראל נושאות את התאריך העברי. פירוט הטביעה לפי שנות ההטבעה הוא כלהלן:

טביעה ביחידות		הערך
בשנת תש"ל	בשנת 1970	
17,748,000	18,205,002	1 אגורה
4,004,000	6,071,457	5 אגורות
6,131,000	5,191,002	10 אגורות
417,000	676,640	25 אגורות
1,001,023	972,025	½ לירה
4,793,663	4,805,038	1 לירה

שטרי כסף ומעות במחזור, לפי הערך, 1969 ו-1970

1970		1969		(סוף התקופה)
(אחוזים)	(אלפי ל"י)	(אחוזים)	(אלפי ל"י)	
שטרי כסף				
—	481	—	484	½ ל"י
0.3	3,817	0.6	6,436	1 ל"י
2.0	24,798	2.1	23,374	5 ל"י
11.5	145,753	12.7	141,910	10 ל"י
40.0	505,804	54.6	609,008	50 ל"י
46.2	583,950	30.0	335,295	100 ל"י
100.0	1,264,603	100.0	1,116,507	סך כל השטרות
מעות				
—	5	—	5	1 פרוטה
0.1	48	0.1	48	5 פרוטות
0.5	286	0.6	288	10 פרוטות
0.3	165	0.3	165	25 פרוטות
0.8	495	1.0	496	50 פרוטות
0.6	332	0.6	332	100 פרוטות
1.0	600	1.2	600	250 פרוטות *
—	22	—	22	500 פרוטות (כסף)
3.0	1,793	3.2	1,676	1 אגורה
4.6	2,749	4.7	2,443	5 אגורות
11.6	6,937	12.0	6,287	10 אגורות
4.4	2,655	4.5	2,341	25 אגורות
11.3	6,732	12.3	6,443	½ ל"י
40.2	23,987	39.4	20,556	1 ל"י
78.4	46,806	79.9	41,702	סך כל המעות
מטבעות זיכרון				
—	28	—	28	½ ל"י
0.5	289	0.6	289	1 ל"י
2.9	1,755	3.4	1,755	5 ל"י (כסף)
9.9	5,926	9.1	4,765	10 ל"י (כסף)
0.4	210	0.4	210	20 ל"י (זהב)
1.2	686	1.3	686	50 ל"י (זהב)
6.7	4,021	5.3	2,771	100 ל"י (זהב)
21.6	12,915	20.1	10,504	סך כל מטבעות זיכרון
100.0	59,721	100.0	52,206	סך כל המעות
—	1,324,324	—	1,168,713	סך כל המטבע במחזור
פחות : מטבעות זיכרון מזהב שתכולת הזהב שלהן שווה או עולה על ערכן הנקוב, במחזור				
—	2,417	—	2,417	
—	1,321,907	—	1,166,296	סך כל המטבע במחזור

* לרבות מעות נייר ומעות כסף.

לוח י"ט - 9
מטבעות זיכרון שהנפיק בנק ישראל, תשי"ח עד תש"ל *
(יחידות)

הכמות שהוטבעה			המטבעה	המטבע
סך הכול	קשוט	רגיל		
מטבעות חצי שקל				
25,004	5,000	20,004	אוטרקט	תשכ"א
30,000	10,000	20,000	אוטרקט	תשכ"ב
מטבעות חנוכה				
155,000	5,000	150,000	ברן	תשי"ט (תורה אור)
55,000	5,000	50,000	אוטרקט	תשי"ך (דגניה)
19,883	3,000	16,883	אוטרקט	תשכ"א (סאלד)
28,344	9,428	18,916	אוטרקט	תשכ"ב (גבורה)
15,697	6,040	9,657	ברן	תשכ"ג (חנוכיה א')
15,500	5,500	10,000	אוטרקט	תשכ"ד (חנוכיה ב')
מטבעות כסף נקובים בפרוטות				
44,225	—	44,225	ברמינגהם	250 פרוטות
43,767	—	43,767	ברמינגהם	500 פרוטות
מטבעות יום העצמאות 5 ל"י				
100,051	2,000	98,051	אוטרקט	תשי"ח (מגורה)
32,041	4,792	27,249	ברן	תשי"ט (ושבו בנים)
39,395	4,923	34,472	ברן	תשי"ך (הרצל)
24,102	4,561	19,541	אוטרקט	תשכ"א (בר מצוה)
15,500	5,050	10,450	אוטרקט	תשכ"ב (פיתוח)
10,490	4,500	5,990	רומא	תשכ"ג (ימאות)
15,600	4,500	11,100	רומא	תשכ"ד (מוזיאון)
32,912	7,660	25,252	רומא	תשכ"ה (כנסת)
43,003	10,500	32,503	אוטרקט	תשכ"ו (ת"י)
38,005	7,755	30,250	אוטרקט	תשכ"ז (אילת)
מטבעות יום העצמאות 10 ל"י				
234,589	—	234,589	ברן	ניצחון (תשכ"ז) רגיל
50,499	50,499	—	קרצ'מר ירושלים	ניצחון (תשכ"ז) קשוט
70,501	20,501	50,000	ברן	תשכ"ח (ירושלים)
60,000	20,000	40,000	סן פרנציסקו	תשכ"ט (שלום)
20,199	—	20,199	קרצ'מר ירושלים	תשכ"ט (שלום)
47,704	—	47,704	קרצ'מר ירושלים	תש"ל (מקוה ישראל) רגיל
22,500	22,500	—	ברן	תש"ל (מקוה ישראל) קשוט
מטבעות פדיון הבן				
50,933	—	50,933	ירושלים	תש"ל רגיל
15,500	15,500	—	ברן	תש"ל קשוט
מטבעות זהב				
10,510	—	10,510	ברן	20 ל"י תש"ך (הרצל)
6,202	6,202	—	ברן	50 ל"י תשכ"ג (ויצמן)
6,203	6,203	—	ברן	100 ל"י תשכ"ג (ויצמן)
7,516	1,502	6,014	ברן	50 ל"י תשכ"ה (בנק ישראל)
9,004	9,004	—	ברן	100 ל"י תשכ"ז (ניצחון)
12,500	12,500	—	ברן	100 ל"י תשכ"ח (ירושלים)
12,500	12,500	—	אוטרקט	100 ל"י תשכ"ט (שלום)

* המצב אחרי תחילת מטבעות זיכרון שונים מהמלאי שהיה קיים ברשות בנק ישראל.

ד. הועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון

ועדה זו, בראשות שופט בית המשפט העליון ד"ר א' ויתקון, עוסקת בתכנון שטרי הכסף והמטבעות שמנפיק הבנק. היא ממליצה בפני נגיד הבנק על ההצעות הנראות לה מתוך אלה המוגשות על ידי האמנים המשתתפים במכרזים שהבנק מוציא לצורך זה. פעולותיה מצאו ביטוי בפעולות ההנפקה של הבנק ב-1970.

חברי הוועדה הם: ד"ר א' ויתקון — יו"ר, מר מ' ארדון, ד"ר א' בירן, מר ש' גולן, מר ר' דיין, ד"ר ר' הכט, מר א' זברסקי, גב' א' כהן, מר ט' לוריא, מר ג' קייך, מר א' קינדלר, מר ד' קרוון וד"ר מ' שפיצר. מר א' זברסקי מונה כחבר בוועדה במקום ד"ר א' להמן, שביקש אשתקד להשתחרר מחברותו בה, וגב' א' כהן מונתה במקום מר ק' כץ אשר התפטר מחברותו בה.

ה. תיקון סעיף 33א' בחוק בנק ישראל

סעיף 33א' בחוק בנק ישראל, תשי"ד—1954, קבע, כי "מטבעות זיכרון" שמנפיק בנק ישראל יימסרו רק לחברה שתמונה לכך על ידי הממשלה והנמצאת בשליטתה. הממשלה מינתה לשם כך את החברה הממשלתית למדליות ולמטבעות בע"מ. את הסעיף הזה בחוק בנק ישראל תיקנה הכנסת, לפי תיקון שפורסם בספר החוקים 600 מיום כ"ו בתמוז תש"ל (30.7.70), וזאת כדי שיכלול במסגרתו גם "מטבעות מיוחדים". הללו הינם מטבעות שאינם מטבעות זיכרון, אך הם בעלי ציון מיוחד או סימן טביעה. סדרה ראשונה של מטבעות מיוחדים, הכוללת את מטבעות סדרת האגורה של שנת תשל"א, בערכים 5, 10, 25 אגורות ו- $\frac{1}{2}$ ל"י ולירה אחת, הנושאים על פניהם סימן טביעה בצורת "מגן דוד" זעיר, הונפקה בראשית 1971.

8. מינהל מילדות המדינה

א. מילדות פנים של מדינת ישראל

רמת ההנפקות החדשות, ברוטו, של מילדות המדינה באמצעות בנק ישראל בשנת 1970 היתה דומה לרמתן בשנת 1969, אולם חלה ירידה ניכרת ברמת ההנפקות נטו. ההנפקות ברוטו קטנו השנה ב-4 אחוזים, ואילו ברמת ההנפקות נטו נרשמה ירידה בשיעור 38 אחוזים לעומת 1969. עלייה ניכרת חלה השנה בהנפקות ברוטו של מילווה קצר מועד מכ-780 מיליון ל"י ב-1969 לכמיליארד ל"י ב-1970. עלייה חלה גם בהנפקות נטו של מילווה זה, לעומת הירידה בהן ב-1969. בהנפקות החדשות ברוטו של המילווה ארוכי המועד, למעט מילווה קליטה, נרשמה ב-1970 ירידה ניכרת: מ-503 מיליון ל"י ב-1969 ל-197 מיליון ל"י. ירידה זו חלה במילווה הביטחון ובמילווה מסוג "ברירה". מילווה הביטחון הפך ב-1970/71, בהתאם לחוק, למילווה חובה. הגבייה על חשבון המילווה לשנת 1970 מועברת ישירות לאוצר, ואילו הנפקת האיגרות תבוצע בשלב מאוחר יותר. תקבולי השנה שרשם מינהל מילווה המדינה מהווים את השלמת הגבייה על חשבון מילווה הביטחון 1969.

הירידה בהנפקת המילווה מסוג "ברירה" נובעת מהטלת מילווה החובה בשנת 1970 — מילווה הביטחון ומילווה החיסכון — שהשפיעו על רמת ההשקעה במילווה הוולונטאריים. מאידך גיסא, העניקה רמת השערים הנמוכה, שהיתה קיימת במשך השנה למילווה החובה לסוגיהם — קליטה וביטחון — הנסחרים במסגרת הבורסה לניירות ערך, תשואה גבוהה למשקיעים — גבוהה במידה ניכרת מן התשואה שמניבות איגרות החוב הנרכשות במקור.

הפצת תעודות מילווה הקליטה גברה השנה במידה ניכרת. ההנפקות ברוטו גדלו ב-43 אחוזים לעומת 1969. ברם, בשל רמת הפדיונות הגבוהה יחסית ב-1970 היה הגידול בהנפקות נטו של 12 אחוזים בלבד.

הנפקות נטו של מילוות חדשים, 1969 ו-1970

(מיליוני ל"י)

המילווה	1970			1969		
	הנפקה נטו	פדיון	הנפקה ברוטו	הנפקה נטו	פדיון	הנפקה ברוטו
ארוכי מועד						
מילוות מסוג "ברירה"	-26	41	15	69	78	147
מילוות ביטחון	162	—	162	338	—	338
מילוות ארוכי מועד *	12	8	20	14	4	18
מילוות אחרים **	-13	13	—	-33	33	—
סך הכול	135	62	197	388	115	503
מילווה קצר מועד	57	939	996	-8	787	779
סך הכול	191	1,001	1,192	380	902	1,282
מילוות קליטה ***	102	48	150	99	21	112
סך הכול	293	1,049	1,342	471	923	1,393
השינוי באחוזים לעומת השנה הקודמת	-38	+14	-4	+6	+6	+6

ההפרשים בסיכום גובעים מעיגול המספרים.
* מילווה פיתוח ומילווה מחברות הביטוח.
** פדיון על חשבון מילוות משנים קודמות.
*** תעודות שחולקו בלבד.

יתרת החוב נטו בניהולו של בנק ישראל, המהווה רק חלק מהחוב הפנימי של המדינה, גדלה ב-1970 ב-13 אחוזים והסתכמה ב-2.6 מיליארד ל"י, לעומת 2.3 מיליארד ל"י ב-1969. בסוף 1970 היו בניהול הבנק 295 סדרות של מילוות המדינה, מהן 17 סדרות שהונפקו במרוצת השנה: 12 סדרות למילווה ביטחון תשכ"ט-1969 ו-5 סדרות של מילוות אחרים. פרטי המילוות מובאים בנספח לדו"ח זה.

התפתחות המילוות השונים היתה כדלהלן:

1. מילוות ביטחון

ב-1970 הפך, כאמור, מילווה הביטחון להיות מילווה חובה, ואת הסכומים גובה נציבות מט ההכנסה. ברם, בנק ישראל המשיך ב-1970 בגביית סכומי התחייבויות לרכישת מילווה הביטחון של 1969. רמת ההנפקות של המילווה ל-1969 היתה גבוהה מהאומדן הראשוני, ותיקרת מילווה זה הועלתה ביוני 1970 על ידי הכנסת מ-100 מיליון ל"י ל-475 מיליון ל"י. 12 סדרות נוספות למילווה הביטחון 1969 הונפקו ב-1970, וסך התקבולים על חשבון מילווה זה הגיע השנה ל-162 מיליון ל"י. יתרת מילווה הביטחון 1969 בסוף השנה היתה 402 מיליון ל"י, לעומת יתרה של 278 מיליון ל"י במילווה הביטחון ל-1968 ושל 298 מיליון ל"י במילווה הביטחון ל-1967. באשר למילווה הביטחון וחסכון חובה 1970 — שניהם מילוות חובה — חוזים אומדני האוצר גבייה של 520 מיליון ל"י, במשך שנת 1970.

2. מילווה פיתוח

ב-1970 הונפקו 3 סדרות של מילווה פיתוח מסוג "ברירה", 2 סדרות לציבור וסדרה אחת במסגרת הסכם הבנקים עם האוצר. המכירות לציבור הסתכמו ב-10.9 מיליון ל"י, ולבנקים — ב-3.6 מיליון ל"י. הפדיונות על חשבון המילווה מסוג "ברירה" הסתכמו ב-1970 ב-41 מיליון ל"י, מזה: 26 מיליון על חשבון הסדרות עם זכות לפדיון מוקדם ו-15 מיליון יתרת פדיון סופי של 9 סדרות עם זכות לפדיון מוקדם. מכאן, שעל חשבון 9 הסדרות בשווי נקוב של 45 מיליון ל"י, נפדו בפדיון מוקדם שני שלישים מהאמיסיה, ואילו שליש אחד הוחזק בידי המשקיעים עד לפדיון הסופי. יתרת הסדרות, המעניקות לבעליהן זכות לפדיון מוקדם, היתה בסוף השנה 160 מיליון ל"י שווי נקוב, לעומת 205 מיליון ל"י בסוף 1969. יתרת החוב על חשבון סדרות אלה (בניכוי הפדיונות המוקדמים) מסתכמת ב-83 מיליון ל"י. היתרה של כל המילווה מסוג "ברירה" ירדה ב-1970 ב-26 מיליון ל"י, והסתכמה ב-454 מיליון ל"י — 309 מיליון בידי הציבור ו-145 מיליון בידי הבנקים. בשנת 1970 הונפקה סדרה אחת של מילווה פיתוח לזמן ארוך, 17 שנה, צמודה למדד המחירים לצרכן, נושאת 5.5 אחוזים ריבית. המכירות השנתיות הסתכמו ב-2.4 מיליון ל"י, לעומת 1.5 מיליון ל"י בשנת 1969. הפדיון השנתי במילווה אלה היה 6.9 מיליון ל"י, והיתרה נטו בידי הציבור ירדה איפוא ב-4.5 מיליון ל"י והסתכמה ב-91.7 מיליון ל"י.

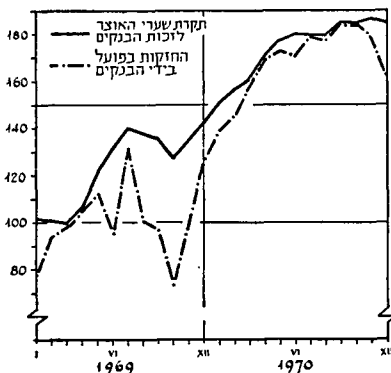
3. מילווה קצר מועד

התפתחות המילווה בשנת 1970 היתה בסימן עלייה כמעט מתמדת במכירות, בקצב מהיר ביותר במחצית הראשונה של השנה, לאחר העלאת הריבית והתשוואה על המילווה בנובמבר 1969. במחצית השנייה של 1970 התייצבה היתרה על הרמה הגבוהה, תוך המשך כללי של מגמת הגידול, אך בשיעור איטי הרבה יותר. ההנפקות ברוטו הסתכמו ב-57 מיליון ל"י, לעומת הנפקה שלילית

דיאגרמה י"ט-2

רכישת שמרי אוצר מצד הבנקים,
1969 ו-1970

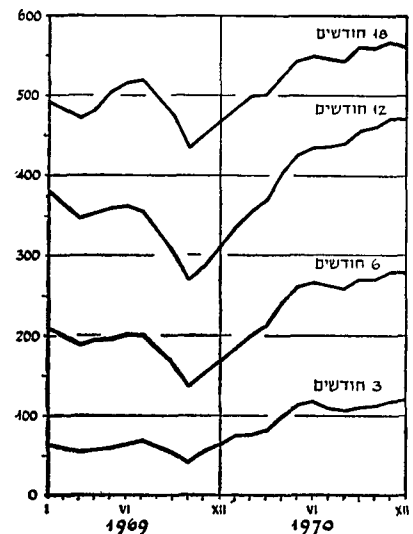
(מיליוני ל"י)

דיאגרמה י"ט-1

מילווה קצר מועד לציבור, יתרת חוב לפי
סדרות, ינואר 1969 עד דצמבר 1970

(מיליוני ל"י)

של 8 מיליון ל"י בשנת 1969. בניכוי הפדיונות של הסדרות המיוחדות לבנקים, הגיעה ההנפקה השנתית נטו לציבור ב-1970 ל-65 מיליון ל"י, לעומת הנפקה שלילית של 5.5 מיליון ל"י ב-1969. עד מחצית יולי 1970 נרשמו מדי שבוע עליות כמעט רצופות בהנפקת המילווה. יתרת המילווה במחזור שבידי הציבור (למעט המילווה שהחזיק בנק ישראל לחשבוננו) עלתה מ-467 מיליון ל"י בסוף דצמבר 1969 ל-551 מיליון ל"י בשבוע השני של יולי 1970. במחצית השנייה של יולי ועד לשבוע השלישי של אוגוסט חלה ירידה במכירות, ויתרת המילווה בידי הציבור ירדה בתקופה זו ב-8 מיליון ל"י ל-543 מיליון ל"י. לאחר מכן חלה שוב מגמת עלייה, שהגיעה לשיאה בשבוע השלישי של נובמבר, כאשר יתרת המילווה במחזור בידי הציבור הגיעה לשיא — 567 מיליון ל"י. לקראת סוף השנה, חלו ירידות עונתיות במכירות ויתרת המילווה במחזור הסתכמה בסוף השנה ב-560 מיליון ל"י. בסיכום שנתי עלתה יתרת המילווה שבידי הציבור ב-92 מיליון ל"י, לעומת ירידה של 28 מיליון ל"י בשנת 1969. מתוך הגידול ביתרה ב-1970 של 92 מיליון ל"י, 57 מיליון ל"י הם מהנפקות חדשות, ואילו היתרה מהווה מכירות בנק ישראל בשוק לציבור ולבנקים, מתוך תיק ניירות הערך שלו.

המילווה קצר מועד לבנקים חוסל ב-1970. לא בוצעו כל הנפקות חדשות, ויתרת המילווה, של 8.8 מיליון ל"י בסוף 1969, נפתה במלואה ב-1970.

4. מילווה קליטה

חלוקת תעודות מילווה קליטה, שמבצע בנק ישראל על פי הוראות האוצר, נמשכה בשנת 1970. בשנה זו חולקו תעודות בשווי נקוב של 150 מיליון ל"י ל-560 אלף מוטבים, לעומת 112 מיליון ל"י ל-412 אלף מוטבים בשנת 1969. ב-1970 החלה חלוקת התעודות מסדרת שנת 1965, שעל חשבונה חולקו עד סוף 1970 תעודות בשווי נקוב של 140 מיליון ל"י — למעשה, רוב הסכום שנגבה בשעתו מהציבור על חשבון מילווה זה. נוסף על הפצת מילווה הקליטה של 1965, הופצו ב-1970 7 מיליון ל"י ע"ח הסדרה משנת 1964 ו-3 מיליון ל"י ע"ח הסדרות מהשנים 1961 עד 1963. בסך הכול חולקו עד סוף 1970 תעודות מילווה קליטה בשווי נקוב של 439 מיליון ל"י. הפדיונות¹ עד סוף 1970 הסתכמו ב-87 מיליון ל"י, והיתרה במחזור בסוף 1970 היתה 352 מיליון ל"י.

ב-1 באפריל 1970 חלו מועדי פדיונות של מילווה קליטה כדלהלן: פדיון רביעי של מילווה קליטה 1961 ופדיון שלישי של מילווה קליטה 1962, בשיעור של 10 אחוזים מהקרן לכל סדרה, לפי הגרלת הספרה האחרונה. הריבית השנתית ששולמה באותו מועד היא 4 אחוזים. כן חל באותו מועד הפדיון השלישי של מילווה הקליטה וחסכון חובה לשנת 1963 והפדיון הראשון של הסדרה לשנת 1964. שיעור הפדיון במילווה אלה הוא שביעית מהקרן לפי הגרלת קבוצה אחת מתוך שבע. הריבית עליהן היא מצטברת והסתכמה ב-24 אחוזים בעד 6 שנים למילווה משנת 1964 ו-20 אחוזים בעד 5 שנים למילווה משנת 1964. מועד הפדיון הראשון לסדרה משנת 1965 נקבע תחילה ל-1 באפריל 1970 אף הוא; ברם, היות שהתעודות לא היו מוכנות להפצה עד למועד זה אישרה הכנסת דחיית מועד הפדיון בחצי שנה, ל-1 באוקטובר 1970. הסדר זה יחול בעתיד לגבי הפדיונות הבאים. שיעור הפדיון בסדרה זו אף הוא שביעית, והוא נקבע בדרך של הגרלת קבוצה אחת מתוך שבע. הריבית המצטברת הסתכמה השנה ב-18 אחוזים בעד 4.5 שנים.

ארבע הסדרות הראשונות, לשנים 1961 עד 1964, רשומות ונסחרות בבורסה לניירות ערך. הסדרה לשנת 1965 נרשמה בבורסה ב-16 בספטמבר 1970. רמת המחזורים בתקופה ינואר-אוגוסט, עד לרישום, היתה גבולות 687 אלף ל"י בממוצע שבועי, ואילו לאחר רישום הסדרה לשנת 1965 גדל המחזור ביותר מפי שניים והגיע ל-1,560 אלף ל"י בממוצע שבועי.

¹ נתוני הפדיונות אינם כוללים תעודות שהופקדו על ידי הבנקים באוצר במסגרת תכניות חיסכון מסוג "תמורה", וסכומי תעודות אלה מופיעים כאן כחלק מהיתרה במחזור.

במסגרת המילווה לחברות הביטוח תשכ"ג—1962 המונפק עבור פוליסות ביטוח חיים "חץ", הונפקו השנה 13.3 מיליון ל"י איגרות חוב צמודות למדד המחירים לצרכן ו-2.4 מיליון ל"י איגרות חוב צמודות לדולר. ההנפקה ב-1969 היתה 13.0 מיליון ל"י מהסוג הראשון ו-2.1 מיליון ל"י מהסוג השני. הפדיון השנתי הגיע ב-1970 ל-770 אלף ל"י — מהאיגרות הצמודות למדד בלבד — לעומת 151 אלף ל"י ב-1969. יתרת המילווה בידי חברות הביטוח בסוף 1970 היתה כדלהלן:

44.4 מיליון ל"י	6 אחוזים — איגרות חוב צמודות למדד
26.3 מיליון ל"י	5.8 אחוזים — איגרות חוב צמודות למדד
12.2 מיליון ל"י	6 אחוזים — איגרות חוב צמודות לדולר
4.5 מיליון ל"י	5.8 אחוזים — איגרות חוב צמודות לדולר

נוסף על יתרות אלה עמדו בסוף 1970 לזכות חברות הביטוח פיקדונות על חשבון מילווה זה בבנק ישראל, בסכום של 22.5 מיליון ל"י, שתמורתם טרם הוצאו איגרות חוב. סדרה אחרת המונפקת לחברות הביטוח היא עבור פוליסות ביטוח חיים "חץ 1000" והיא משנת תשכ"ה—1965. ההנפקות החדשות במסגרת מילווה זו הסתכמו ב-1.5 מיליון ל"י לעומת כמיליון ל"י בשנת 1969. לא היו כל פדיונות בסדרה זו ב-1970, ויתרת המילווה בסופה היתה 6.1 מיליון ל"י. יתרת הפיקדונות, שעבורם טרם הוצאו איגרות חוב, הסתכמה בסוף 1970 ב-1.5 מיליון ל"י.

6. ניהול הפעולות בבורסה

עיקר פעולות בנק ישראל בבורסה לגיירות ערך הוא בקליטת עודפי היצע וסיפוק עודפי ביקוש בשוק המילווה קצר מועד כדי לווסת ולייצב את השוק. ב-1970 חלה ירידה של כ-15 אחוזים בהיקף המסחר במילווה קצר מועד במסגרת הבורסה, על-אף הגידול ביתרת המילווה שבידי הציבור. חלקו של בנק ישראל בכלל המסחר במסגרת הבורסה נשאר יציב והקיף כ-75 אחוזים מכלל העסקות במילווה קצר מועד. בסך הכול, הסתכמו פעולות הקנייה והמכירה של הבנק בבורסה ב-1970 ב-85.4 מיליון ל"י.

התנועה בכספת גיירות הערך במינהל מילווה המדינה בשנת 1970 הסתכמה ב-8.8 מיליון יחידות — 5.4 מיליון תעודות שנתקבלו ו-4.3 מיליון תעודות שהוצאו, לעומת 13 מיליון תעודות ב-1969 — 7.2 שנתקבלו ו-5.8 שהוצאו. הירידה כולה נובעת מכך, שלא הונפקו השנה לציבור — שלא כבשנים קודמות — תעודות למילווה הביטחון לשנת 1970 (ראה לעיל).

7. פדיונות ותשלומים

ב-1970 שילם מינהל מילווה המדינה 1,049 מיליון ל"י על חשבון פדיון קרן של מילווה שונים והפרשי הצמדה על הקרן של המילווה צמודי הדולר, ו-15 מיליון ל"י נוספים כהפרשי הצמדה על המילווה צמודי המדד. תשלומי הריבית והצמדה על הריבית הסתכמו השנה ב-85 מיליון ל"י.

ירידה נרשמה ב-1970 בכמות התעודות שהוצגו לפדיון הן באמצעות הבנקים והן במשרדי בנק ישראל. בסך הכול פדה המינהל ב-1970 383 אלף תעודות באמצעות הבנקים ו-46 אלף תעודות במישרין, לעומת 393 ו-78 אלף בהתאמה ב-1969. הירידה נובעת מהפדיון הסופי ב-1969 של מילווה חסכון חובה 1962 שהגדיל אותה שנה את כמות התעודות שהוצגו לפדיון. הפדיונות החלקיים של מילווה קליטה מהשנים 1964 ו-1965 השפיעו רק במידה מועטת על כמות התעודות שהוצגו לפדיון. כן נמשכה הירידה בכמות התלושים שהוצגו לפדיון — 900 אלף לעומת 1,170 אלף תלושים ב-1969. בשנת 1970 התקיימו 13 הגרלות פרסים ו-20 הגרלות לפדיון קרן של מילווה המדינה ומילווה שונים.

ב. מילוות פנים אחרים בניהול בנק ישראל

בנק ישראל טיפל בשנת 1970 ב-43 מילוות שונים שהנפיקו חמישה גופים ציבוריים: הסוכנות היהודית, הרשויות המקומיות, הבנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ, טפחות, בנק למשכנתאות בישראל בע"מ וחברת הנפט הלאומית לישראל בע"מ. השנה הונפקו 3 סדרות חדשות של טפחות, בנק למשכנתאות בישראל בע"מ, בסך כולל של 54 מיליון ל"י, צמודות למדד המחירים לצרכן, וסדרה בסך 4 מיליון דולר נסחרות במטבע חוץ. סך ההפצה בל"י הסתכם השנה ב-68 מיליון ל"י לעומת 20 מיליון ל"י ב-1969. יתרת החוב של כל המילוות, שאינם מילוות מדינה, המצויים בניהולו של בנק ישראל, גדלה השנה ב-18 אחוזים והסתכמה בסוף 1970 ב-350 מיליון ל"י.

פדיון קרן על חשבון המילוות השונים שבניהול הבנק הסתכם ב-1970 ב-15 מיליון ל"י, כולל הפרשי הצמדה על המילוות צמודי הדולר. סכום נוסף של 3 מיליון ל"י שולם כהפרשי הצמדה על המילוות צמודי המדד. תשלומי הריבית וההצמדה על הריבית הגיעו ב-1970 ל-20 מיליון ל"י.

פירוט מילוות הפנים שבניהול בנק ישראל מובא בנספח לדין וחשבון זה.

ג. מילוות חוץ

ב-1970 חל גידול בהיקף מכירות מילוות הפיתוח בחו"ל לציבור והסדרות המיוחדות למשקיעים מוסדיים והוא הגיע ל-205 מיליון דולר, לעומת 166 מיליון דולר ב-1969, גידול של 23 אחוזים. הפדיונות על חשבון מילוות אלה הסתכמו בשנת 1970 ב-67 מיליון דולר. ההפצה נטו הגיעה איפוא ל-138 מיליון דולר. יתרת המילוות במחזור בסוף 1970 הגיעה ל-937 מיליון דולר, לעומת 799 מיליון דולר בסוף 1969.

מינהל מילוות המדינה מטפל בהמרה ופדיון של איגרות חוב של מילווה הפיתוח בישראל. סך ההמרות בלירות ישראליות הגיע השנה ל-35 מיליון דולר שווי נקוב, לעומת 31 מיליון דולר

לוח י"ט - 11

מילוות חוץ שניהולם בישראל רוכז בידי בנק ישראל, 1970

(אלפי דולר)

המילווה	הפצה בפועל עד סוף 1970	הפדיון עד סוף *1970	הסכום במחזור בסוף **1970	המרות בישראל ב-1970	ריבית ששולמה בישראל ב-1970
מילווה העצמאות	145,533	145,533	—	11	6
מילוות פיתוח					
סדרה א'	234,140	234,140	—	114	35
סדרה ב'	293,621	164,314	129,307	3,521	583
סדרה ג'	392,630	113,979	278,651	15,148	1,083
סדרה ד'	431,200	31,832	399,368	15,688	540
מילווה השקעות א'	72,300	58,485	13,815	213	3
מילווה השקעות ב'	129,455	13,859	115,596	580	10
סך הכול	1,698,879	762,142	936,737	35,275	2,260

* איגרות שנפדו בל"י, בדולרים או הומרו באיגרות מסדרות מאוחרות יותר.

** התמורת עבור איגרות מהמילוות הנ"ל שומן פרעונן עבר וטרם הוצגו לפירעון הופקדה בצ"י מנהאטן בנק בניו-יורק, הנאמן עבור בעלי איגרות החוב.

ב-1969. התפלגות ההמרות על-פי מוטבים מצביעה על עלייה קלה בחלקו היחסי של סעיף התיירות, מ-30 ל-35 אחוזים. בסעיף המוסדות נרשמה עלייה קלה בסכום ההמרות, אולם חלקם היחסי של המוסדות בכלל ההמרות ירד מ-46 אחוזים בשנת 1969 ל-43 אחוזים ב-1970. לא חל שינוי בסכום ההמרות למימון השקעות — 4.5 מיליון דולר — אולם חלקו היחסי ירד מ-14.5 אחוזים ב-1969 ל-12.6 אחוזים ב-1970. 9 אחוזים מכלל ההמרות ב-1970, 3.2 מיליון דולר, בוצעו השנה לתושבי הארץ, עולים חדשים ותושבים ארעיים — סכומים דומים להמרה בסעיף זה ב-1969. סך הריבית ששולמה בלירות ישראליות בגין ההמרות בארץ הסתכמה ב-1970 ב-2.3 מיליון דולר, לעומת 1.8 מיליון דולר ב-1969. פרטי ההפצה, היתרה במחזור וסכומי ההמרות של מילות החוץ ב-1970 ניתנים בלוח 12.

9. הפיקוח על המוסדות הבנקאיים והכספיים

א. מוסדות כפופים לפיקוח

בסוף שנת 1970 נמצאו בפיקוחה של מחלקת הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל 77 מוסדות בנקאיים וכספיים, כמותו מספר שהיו בפיקוחה בסוף שנת 1969. במשך שנת 1970 נוספו שני בנקים מסחריים: האחד — אקסצ'נג' נשיונל בנק אוף שיקאגו, שהוא סניף מקומי של בנק זר, והשני — בנק אוצר החייל בע"מ, ששינה את מעמדו ממוסד כספי לבנק מסחרי. בנק לחרושת ולמסחר בע"מ מוזג בבנק הלוואה ותיסכון לישראל (לשעבר יפו—תל-אביב) בע"מ. לא חל שינוי במספר האגודות השיתופיות לאשראי ובמספר הבנקים למשכנתאות ולהשקעות. לעומת זאת קטן מספר המוסדות הכספיים באחד, עקב הפיכתו של "אוצר החייל בע"מ", כאמור לעיל, לבנק מסחרי.

ב. ארגון

במהלך שנת 1970 עברה מחלקת הפיקוח על הבנקים ארגון מחדש, שמטרתו היו: (א) הקמת יחידת מטה למעקב אחרי המוסדות הנתונים לפיקוח, במקביל לביקורת השדה שעורכת בהם יחידת ביקורת. תפקידי היחידה כוללים עיבוד כל החומר האינפורמטיבי המגיע למטה (דו"חות תקופתיים ומיוחדים, דו"חות ביקורת וכו') במטרה להציג הערכה, בתחומים השונים,

לוח י"ט-12

מוסדות בנקאיים וכספיים בפיקוח בנק ישראל,

1969 ו-1970

(סוף התקופה)

סוג המוסד	1969	1970
בנקים מסחריים *	27	28
אגודות שיתופיות לאשראי	14	14
בנקים למשכנתאות ולהשקעות	19	19
מוסדות כספיים	17	16
סך הכול	77	77

* כולל בנק החקלאות לישראל בע"מ ובנק יעד לפיתוח חקלאי בע"מ.

על המוסד הבנקאי האינדיבידואלי. זאת, נוסף על ביצוע הוראות בנק ישראל (נזילות וערבויות), דבר שנעשה במסגרת זו גם קודם לכן; (ב) הקמת יחידת מחקר ושיטות, לשם הפעלת השימוש במחשב כמכשיר פיקוח, ריכוז אינפורמציה ועיבודה במחלקה. וכן לשם פיתוח מדיניות של עיבוד ממוכן במערכת הבנקאות בצורה שתספק את צורכי הפיקוח באינפורמציה וביקורת ותאפשר להעביר בעתיד אינפורמציה באמצעות מחשבים. כן הוטל על היחידה לבצע סקרים, בדיקות ומחקרים בנושאים שונים הנחוצים לקביעת מדיניות הפיקוח על הבנקים.

שינויים אלה היו בשלבי השלמה לקראת סוף 1970, ובמידה מסוימת כבר מצאו ביטויים בעבודת המחלקה אותה שנה. ב־1970 הוחל בהעלאת נושאי הפיקוח למחשב בקנה מידה נרחב וכן הוחל בביצוע שורת מחקרים על ידי צוותי המחקר ביחידת המחקר ושיטות.

ג. ביקורת

בשנת 1970 ביצעה יחידת הביקורת 60 ביקורות ב־36 מוסדות בנקאיים וכספיים.

48 ביקורות נערכו במוסדות בנקאיים. מבחינת הנושאים שנבדקו, ניתן לחלק את הביקורות במוסדות הבנקאיים לשלוש קבוצות: (א) אשראי ובטחונות — בדיקת תיק האשראי במרכז או בסניף הראשי של המוסד, תוך תשומת לב לבטיחותו של האשראי שניתן ולבדיקת קיום נוהלים המגדירים את הסמכויות ותהליך קבלת ההחלטות במוסד לגבי האשראי; (ב) סניפים — בדיקת תקינות ניהולם של סניפים, ובמיוחד תוך בדיקת קיום בקרה פנימית נאותה ויישום נוהלי העבודה הקבועים על ידי המרכז בסניפים; (ג) ביקורות מיוחדות — בנושאים שונים שכללו אימות דיווחים לבנק ישראל, פעולות עם בנקים מחוץ לישראל, נוהלי פיקדונות לזמנים קצובים ועוד.

9 ביקורות בוצעו בבנקים למשכנתאות לשם סקירת שיטות הנהלת החשבונות בהם וקבלת מידע מפורט על פעולותיהם ועל הרכב מקורותיהם הכספיים והשימוש בהם. לשם ריכוז הטיפול השיטתי במוסדות מסוג זה הוקם השנה צוות ביקורת מיוחד במסגרת המחלקה.

3 ביקורות — מהן שתיים כלליות — בוצעו במוסדות כספיים.

ד. סניפי המוסדות הבנקאיים

מספר סניפי המוסדות הבנקאיים, פרט למשרדיהם הראשיים, הגיע בסוף 1970 ל־753, לעומת 733 בסוף 1969. תוספת הסניפים במשך השנה היתה של 20, לעומת תוספת של 12 סניפים ב־1969. תוספת זו נובעת מפתחת 18 סניפים חדשים ומהפיכת 10 סניפים של מוסד כספי לסניפי מוסד בנקאי ("אוצר החייל בע"מ"), לעומת זאת, נסגרו 8 סניפי מוסדות בנקאיים.

במשך שנת 1970 נפתח סניף בנקאי אחד בשטחים המוחזקים, ומספר סניפי הבנקים הישראליים בשטחים המוחזקים היה בסוף השנה 16, לעומת 15 בסוף 1969.

ה. ריכוז אינפורמציה

הבנקים המסחריים והאגודות השיתופיות לאשראי מדווחים בסוף מארס ובסוף ספטמבר כל שנה על כל לקוח שיתרת חבותו למוסד מגיעה ל־100,000 ל"י או עולה על כך. בסוף ספטמבר 1970 דיווחו במסגרת זו 41 מוסדות (40 מוסדות בסוף ספטמבר 1969), על 4,932 לקוחות (3,740 בסוף ספטמבר 1969) שסך חובותיהם והתחייבויותיהם לפי טפסי האינפורמציה הגיע ל־6,592.0 מיליון ל"י (5,432.9 מיליון ל"י בסוף ספטמבר 1969).

נוסף על הסדר זה, מדווחים בסוף יוני ובסוף דצמבר כל שנה הן המוסדות הבנקאיים והן הבנקים למשכנתאות ולתשקעות והמוסדות הכספיים על כל לקוח שיתרת חובותיו למוסד מגיעה לסכום של 500,000 ל"י או יותר. ב־30 ביוני 1970 דיווחו על מצב החבויות לבנק ישראל 63

מוסדות, לגבי 1,745 לקוחות (1,406 בסוף 1969), שסך חובותיהם והתחייבויותיהם הגיע ל-8,202.8 מיליון ל"י (6,759.3 מיליון ל"י בסוף יוני 1969).

ו. רשימת חותמי שטרי חוב שלא פרעו שטרותיהם ביום הפירעון

מחלקת הפיקוח על הבנקים מרכזה נתונים על חותמי שטרות שסכומם 2,000 ל"י או יותר, אשר נגבים באמצעות המוסדות הבנקאיים ולא נפרעו ביום הפירעון. נתונים אלה נשלחים במרכז למוסדות המדווחים. בשנת 1970 היתה עלייה קטנה במספר השטרות שלא נפרעו במועד. הממוצע השבועי של מספר השטרות שעליהם דיווחו המוסדות כבלתי נפרעים הגיע ל-229, וסכומם ל-1.1 מיליון ל"י, לעומת ממוצע שבועי של 214 שטרות שסכומם הגיע ל-1.0 מיליון ל"י בשנת 1969.

ז. הכוונת האשראי

בנק ישראל קובע את היקפו ויעדו של האשראי המכוון הניתן על ידי המוסדות הבנקאיים, באמצעות יחידת האשראי המכוון במחלקת הפיקוח על הבנקים. לצורך הפעלת הקרנות השונות, במסגרתן ניתן האשראי המכוון, נעזרת המחלקה בוועדות בהן משתתפים נציגי המשרדים הכלכליים השונים, בהתאם לאופי הקרן ומטרתה.

1. הקרנות למימון היצוא

מסגרת זו כוללת את כל הקרנות הנותנות אשראי ליצואנים בריבית של 6 אחוזים לשנה לשם מימון הייצור ליצוא ולשם מימון משלוחי יצוא (בתעשייה ובחקלאות). כן נכלל במסגרת זו האשראי הניתן לענף היהלומים מתוך קרן מיוחדת לענף זה. היקף הקרן למימון הייצור ליצוא המשיך לגדול גם ב-1970, בשיעור העולה במידה ניכרת על שיעור גידול היצוא בפועל, אם כי בשיעור נמוך מאשר ב-1969. מצד אחד, נמשך הלחץ

לוח י"ט-13

הקרנות למימון היצוא, 1969 ו-1970

(מיליוני ל"י)

הקרן	השינוי באחוזים		יתרות		יתרות	
	יתרות ממוצעות	יתרות לסוף השנה	ממוצעות *1970	בסוף 1970	ממוצעות *1969	בסוף 1969
מימון ייצור ליצוא	+34.3	+53.1	275.4	301.9	205.0	223.4
מימון משלוחי יצוא	+34.8	+11.7	254.5	284.4	188.8	254.5
מימון יבוא לשם יצוא	+20.6	+10.1	128.8	133.4	106.8	121.1
מימון יהלומים	+4.8	-0.9	326.4	330.3	311.5	333.4
מימון גידולי חקלאות	—	+19.4	14.8	20.9	14.8	17.5
מימון משלוחי תוצרת חקלאית	+27.6	+33.2	25.9	26.1	20.3	19.6
סך הכול מימון יצוא חקלאי	+16.0	+26.7	40.7	47.0	35.1	37.1
מימון תיירות	+67.6	+20.9	6.2	8.1	3.7	6.7
סך הכול	+21.1	+13.2	1,025.8	1,097.0	847.2	969.5

* היתרה הממוצעת חושבה בכל חודש לפי היתרות בימי רביעי של אותו חודש. היתרה הממוצעת השנתית היא ממוצע היתרות התחדשות לפי השיטה הנ"ל.

מצד המפעלים לקבל אשראי מן הקרן, עקב התייקרות האשראי הבנקאי הרגיל, אולם, מאידך גיסא, נקט בנק ישראל בשנה זו בשורת צעדים המכוונים להביא ליתר הקפדה על מכסות המימון הנקבעות ליצואן הבודד, דבר שתרים להאטת שיעור גידול הקרן.

במחצית הראשונה של 1970 נמשכה העלייה התלולה בשיעור הגידול של הקרן למימון משלוחי יצוא. תרמו לדבר הלחץ לקבלת מימון זול; הגורם הספקולטיבי, שנבע מכך שהמימון מהקרן ניתן בל"י, בעוד התמורה עבור היצוא מתקבלת במטבע חוץ; וכן שיעורי הריבית הגבוהים בחו"ל במשך השנה. מצב זה הניע את בנק ישראל, בשיתוף עם האוצר, להעביר את המימון במסגרת קרן זו למטבע חוץ. לאחר השינוי חייב היצואן, מקבל המימון בקרן, להחזיר לה את חובו באותו מטבע בו הוא מקבל את תמורת היצוא. שינוי זה בוצע ביוני 1970, והביא באופן מידי לירידה בשיעור הגידול של הקרן. הודות לכך, תואם הגידול בקרן בסוף 1970, בהשוואה לסוף 1969, את ערך הגידול הממשי ביצוא.

בעקבות השינויים הפיסקאליים שהונהגו באוגוסט 1970 הוחלט בנובמבר 1970 על הגדלת שיעור המימון במסגרת הקרן למימון משלוחי יצוא עד ל-100 אחוזים מערך המשלוח, במקום 95 אחוזים עד אז. כמו כן הוחלט אותה עת להגדיל את היקף המימון לכל דולר יצוא במסגרת הקרן לייצור ליצוא, אולם הגדלה זו תגיע לכלל ביטוי מעשי רק בשנת 1971.

כן החליט בנק ישראל לקרוא סוף 1970 להנהיג מספר הקלות אדמיניסטרטיביות בהפעלת קרנות היצוא, שיתבטאו במתן יתר גמישות ליצואן בניצול מכסות האשראי העומדות לרשותו מבחינת אורך תקופת ההלוואה, וכן יצמצמו את מספר האישורים הספציפיים להם הוא יודקק מטעם בנק ישראל בשלבי מתן האשראי. אף שינויים אלה יגיעו לכלל ביטוי מעשי בתחילת מאי 1971.

2. נפח קרנות היצוא

נוכח הגידול הניכר בהיקף הקרנות, ובהתאם למדיניות בנק ישראל לספק את כל צרכי האשראי ליצוא מבלי לקבוע תקרה לקרנות אלה, היה הכרח לבצע מספר שינויים במשך שנת 1970 במקורות המימון של הקרנות. אי לזאת, הגדיל בנק ישראל את ההפחתה המותרת מחובת החזקת נכסים על ידי המוסדות הבנקאיים בקשר למתן אשראי מכוון, מ-25 אחוזים מסכום פיקדונות עובר ושב שבידי הבנק עד ל-28 אחוזים מפיקדונות אלה. כמו-כן, נקבע, כי החלק מההפחתה זו שיועד למימון היצוא יועלה מ-8 אחוזים מסכום פיקדונות עובר-ושב ל-9 אחוזים מהם. שינויים אלה הונהגו ביוני 1970.

שינוי נוסף היה הגדלת שיעור השתתפותו של בנק ישראל בקרנות (בצורת נכיון משנה של שטרות היצואנים) מ-40 אחוזים עד ל-50 אחוזים מהיקפן, ובמקביל הקטנת שיעור השתתפות הבנקים בקרנות ב-10 אחוזים. שינוי זה, בנוסף להגדלת הנפח האפשרי של הקרן, היה הכרחי לנוכח העלייה בשיעורי הריבית הבנקאית, לאחר ביטול צו הריבית במאסר 1970, על אף ביטול זה, נשארה הריבית על ההלוואות מהקרן בשיעור 6 אחוזים לשנה בלבד.

גם ב-1970 נמשך אי הניצול של חלק ניכר מהמימון שאושר ליצואנים לצורכי יבוא לשם יצוא (במטבע חוץ). יצואנים אלה ויתרו על מימון זה תמורת מימון בל"י לקניות מקומיות של תחליפי יבוא. אולם ממדי "המרות" אלה מורים יותר על מאמצי היצואנים להקטין ככל האפשר את חבותם במטבע חוץ מאשר על העמקה ממשית של הייצור בארץ.

3. קרן היהלומים

לא חלו ב-1970 שינויים בהפעלת הקרן או בשיטות קביעת הזכות למימון במסגרתה. מאז העברתה למטבע חוץ, שהושלמה בראשית 1970, מגלה קרן זו יציבות רבה בהיקף המימון. מן הראוי לציין, כי הירידה בשיעור המימון מהקרן היתה קטנה יותר מהירידה ביצוא היהלומים בפועל

ב-1970. פירוש הדבר הוא, כי חל גידול, אף כי לא גדול, במימון מלאי היהלומים, אף כי היקף המלאי עצמו ירד במשך השנה.

ח. ניתוח הפיקדונות במוסדות הבנקאים

ב-1970 פרסמה לראשונה מחלקת הפיקוח על הבנקים גיתוחים סטטיסטיים של הרכב פיקדונות הציבור במוסדות הבנקאיים בישראל. חלקו הראשון של הפירסום דן בפיקדונות במטבע ישראלי בסופי השנים 1968 ו-1969, בהמשך לנתונים שפורסמו בעבר בפרסומים חודשיים של המחלקה. כן הוצג בפירוט רב סדר ההתפלגות של הפיקדונות השונים (עו"ש, לזמנים קצובים, תכניות חיסכון וכו') לפי גודלם, הריבית המשתלמת עליהם ולפי קבוצות גודל של המוסדות הבנקאיים. כן הובאה התפלגות הפיקדונות לפי יישובים ולפי צורות יישוב, ונתונים על מספר המשרדים הבנקאיים ועובדיהם ליישוב, האוכלוסייה לכל משרד בנקאי, פיקדונות לכל משרד בנקאי ופיקדונות לנפש.

חלקו השני של הפרסום כולל נתונים שנאספו לראשונה על הפיקדונות במטבע חוץ בסוף 1969.

ט. הוועדה המייעצת בעניינים הנוגעים לעסקי בנקאות

הוועדה המייעצת וועדות משנה שמינתה קיימו דיונים בנושאים הבאים: ביטול צו הריבית והשפעתו על מערכת הבנקאות; תיקון לצו בדבר ערבויות להבטחת אשראי; ביטוח פיקדונות; שימוש בסמכויות המפקח לפי פקודת הבנקאות; נושאים הקשורים לדו"חות הכספיים השנתיים של הבנקים המסחריים; עיסוק הבנקים בתיווך בעסקי ביטוח; תשלום תמורה למפקידים בצורת הגרלות, מתנות וכו'; ריבית ועמלות של בנקים למשכנתאות.

חברי הוועדה היו: ה"ה מ' חת – יו"ר, א' אגמון, צ' אופיר, ד' בבל, ד' גולן, י' האפט, ש' זק, א"י יפת, א' להמן, א' לוי, י' לוינסון, ש' מגריוו, ק"א מוסברג, י' ניצן, א"א קירשנר, ד' רקנאטי וו' שובל. ד"ר י' פורדר ז"ל שימש כחבר הוועדה עד לפטירתו.

י. הוועדה המייעצת לאשראי קואופרטיבי

הוועדה דנה בהתפתחויות במערכת הבנקאות והקואופרציה האשראית ובנושאים שונים שכללו, בין היתר: התפתחויות על רקע ביטול צו הריבית; דמוקרטיה משקית באגודות לאשראי; עסקי ביטוח האגודות לאשראי; מצב הרווחיות של האגודות לאשראי.

חברי הוועדה היו: ה"ה מ' חת – יו"ר, נ' בראודה, ל' גרפונקל, מ' דיגה, ב' וויצקי, י' יקיר, ד' כיטוב וא' שטאכר. מר ח' מבורך ז"ל שימש כחבר הוועדה עד לפטירתו.

יא. דו"חות כספיים שנתיים

המפקח על הבנקים קיים דיונים עם ועדת הקשר של לשכת רואי חשבון בישראל ועם הוועדה המייעצת בעניינים הנוגעים לעסקי בנקאות, בנושאים הקשורים בדו"חות הכספיים השנתיים של הבנקים המסחריים. דיונים אלה הגיעו לכלל סיכום חלקי, בנושא ההנחיות להערכת איגרות חוב מאושרות להשקעה במאזנים השנתיים לפי עלותן, מבלי להתחשב בתנודות שעריהן בשוק. הנחיות אלה נכנסו לתוקפן לגבי הדו"חות השנתיים לשנת 1970 ואילך. נשמכו הדיונים בהנחיות לעריכת דו"חות רווח והפסד בצורה אחידה, אולם הללו טרם סוכמו.

10. המסלקות

בשנת 1970 נמשך הגידול במספר ובסכום של הממסרים (שיקים ושטרות), שעברו בשלוש המסלקות הפועלות במסגרת בנק ישראל, בירושלים, תל-אביב וחיפה, אך הגידול היה מתון יותר בהשוואה לשנים הקודמות. סכום הממסרים שעברו במסלקות הגיע ב-1970 ל-40,747 מיליון ל"י, לעומת 36,006 מיליון ל"י בשנת 1969, עלייה של 13.2 אחוזים. העלייה בסכום הממסרים ב-1969 היתה של 21.2 אחוזים, וב-1968 — 24.8 אחוזים.

לוח י"ט - 14

תנועת הממסרים במסלקות, 1968 עד 1970

(מיליוני ל"י)

1970		1969		1968	
מימסרים שהוצגו	מימסרים שהוחזרו	מימסרים שהוצגו	מימסרים שהוחזרו	מימסרים שהוצגו	מימסרים שהוחזרו
המסלקות העירוניות					
6,572	198	5,563	161	4,546	136
28,472	1,478	25,305	1,160	20,784	1,198
5,703	232	5,138	200	4,371	162
40,747	1,908	36,006	1,521	29,701	1,496
העלייה או הירידה (-)					
לעומת השנה הקודמת					
4,741	387	6,305	35	5,809	268
13.2	20.4	21.2	2.3	24.3	21.8
במיליוני ל"י					
באחוזים					

חלה עלייה בסכומי ההחזרות של ממסרים במסלקות : 1,908 מיליון ל"י בשנת 1970 לעומת 1,521 מיליון ל"י בשנת 1969, גידול של 387 מיליון ל"י או 20.4 אחוזים. אחוז ההחזרות מתוך הממסרים שהוצגו הגיע ב-1970 ל-4.7 אחוזים, לעומת 4.2 אחוזים ב-1969. הממוצע היומי של מספר הממסרים (שיקים ושטרי חוב) שהוצגו במסלקות הגיע ב-1970 ל-145.9 אלף, לעומת 129.9 אלף בממוצע ליום ב-1969, גידול של 16 אלף ממסרים.

לוח י"ט - 15

הודעות זיכוי שעברו במסלקות, 1968 עד 1970

(מיליוני ל"י)

המסלקה	1968	1969	1970
ירושלים	1,305	1,297	1,875
תל-אביב	2,397	3,260	3,922
חיפה	96	130	122
סך הכול	3,798	4,687	5,919

המסלקות מנוהלות על ידי וועד המסלקה, שאת חבריו ממנה לתקופה של שנתיים נגיד בנק ישראל. וועד המסלקה הנוכחי נכנס לתפקידו ב-1 באוקטובר 1970, בהרכב דלהלן: ה"ה א' לויטר— יו"ר, י' סריג— מ"מ יו"ר, ד' וינוגרדוב, א' קוקר— נציגי בנק ישראל; י' פורת, ד' אלאוף, ג' ברהוה, מ' פריד— נציגי איגוד הבנקים. כממלאי מקום מונה ה"ה ד' אשבל, פ' ברזל, א' שלמון, י' צור— נציגי בנק ישראל; ה"ה ש' ליצור, גב' ח' לחמי, ש' סגל, ר' אריה— נציגי איגוד הבנקים.

11. המחקר הכלכלי

המחקר השוטף על ההתפתחויות בכלכלת ישראל, הנערך במחלקת המחקר, רואה אור בדיון וחשבון השנתי של הבנק ובנספח הסטטיסטי לו, בסקרי בנק ישראל, במחקרים מיוחדים שאותם מפרסמת המחלקה, וכן בפרסומים מיוחדים. ב-1970 פורסמו, בין השאר, המחקרים הבאים:

- א. סקירות פנימיות תקופתיות על ההתפתחויות הכלכליות העיקריות וכן סקירה תקופתית על ההתפתחויות בתחום המוניטארי.
- ב. השפעת השינויים בהשקעה על התוצר והתעסוקה בתקופות מיתון וגיאות בישראל.
- ג. השפעת המיתון הכלכלי על חברות התעשייה.
- ד. השינוי בתשואות היחסיות של נכסים פיננסיים, 1968-1969.
- ה. תכניות החיסכון המאושרות, 1955 עד 1969.
- ו. מודל להסברה ולחיווי של הבניה למגורים.
- ז. מדידת פריון הייצור והמקורות לגידול התוצר הפרטי בישראל, 1950 עד 1967.
- ח. ההשקעות במחוזות הפיתוח ובמחוזות החוף והתעסוקה הנובעת מהן, 1963 עד 1967.
- ט. הקשר שבין האשראי המסחרי לאשראי הבנקאי בחברות התעשייה.
- י. אומדנים סימולטאניים למקדמי ביקוש בישראל, 1952 עד 1967.
- י"א. השפעת היציאה מן המיתון (1967-1968) על חברות התעשייה בישראל.
- י"ב. מדיניות החשיפה בישראל, 1962 עד 1967.
- י"ג. ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים, 1969.
- י"ד. הפיקוח על המחירים בישראל, 1949 עד 1956.

יחד עם הלשכה לייעוץ כלכלי במשרד האוצר הכינה מחלקת המחקר את התקציב הלאומי לשנת 1971, שהונח על שלחן הכנסת בקשר עם תקציב המדינה לשנת 1971/72, בפברואר 1971. במסגרת הפרסומים היוצאים לאור עבור בנק ישראל ע"י הוצאת "פרגר" בניו יורק הופיע ב-1970 תרגום אנגלי של ספרו של מ. חת "זרמי כספים בישראל", שמהדורתו העברית ראתה אור בהוצאת מחלקת המחקר ב-1968.

באותה סדרה פורסם בראשית 1971 ספרו של ד"ר א. ל. געתון "פריון כלכלי בישראל" (באנגלית) שמהדורתו העברית תופיע במרוצת השנה. בדצמבר 1970 פורסם תרגום אנגלי של ספרו של מ. לנדסברג, "השפעתם של הפיצויים האישיים על הצריכה והחיסכון בישראל".

ב-16 במארס 1971 הגיש נגיד בנק ישראל לממשלה ולוועדת הכספים של הכנסת דין וחשבון על עליית אמצעי התשלום בשיעור העולה על 15 אחוזים בתקופה של 12 חודשים, בין ה-30 בינואר 1970 וה-31 בדצמבר 1970, על-פי הוראות סעיף 35 בחוק בנק ישראל.

12. פעולות הבנק כמייצג המדינה במוסדות פיננסיים בינלאומיים

א. קרן המטבע הבינלאומית

בנובמבר 1970 קיימה משלחת מטעם קרן המטבע הבינלאומית בירושלים את ההתייעצויות השנתיות המתחייבות מכוח סעיף 14 להסכם קרן המטבע הבינלאומית, לפיו חייבת כל מדינה

המקיימת פיקוח על המטבע להתייעץ אחת בשנה עם הקרן ביחס להמשך קיום הגבלות אלה. ההחלטות לסיכום ההתייעצויות אושרו על ידי הנהלת הקרן ב-24 בפברואר 1971, והן מאשרות ספציפית את המשך מדיניות הפיקוח על המטבע בישראל, ובתחום הרחב יותר מביעות את הערכת קרן המטבע הבינלאומית למדיניות הכלכלית שהיתה נקוטה במשך 1970 בידי הממשלה ובנק ישראל, ומחייבת המשכה בשנת 1971. ההחלטות מציינות, שהמדניות שננקטה ב-1969 וב-1970, "מילאה תפקיד חשוב בהאטת המשק בתקופה של התרחבות מהירה בהוצאות הסקטור הציבורי... הקרן מקדמת אמנם בברכה את האמצעים שננקטו כבר, אולם היא סבורה, כי על רקע הלחצים הנמשכים על מאזן התשלומים ועל המחירים, חיוני הוא להמשיך במדיניות מוניטארית ופיסקאלית מגבילה במשך 1971". כן מקדמת הקרן בברכה ביטול הסכם תשלומים וסילוקין נוסף בין ישראל ומדינה החברה בקרן (ראה לעיל).

לאחר שבסוף אוקטובר 1970 נכנסה לתוקפה החלטת מועצת נגידי קרן המטבע הבינלאומית בדבר הגדלת מכסות המדינות החברות בה, כולל הגדלת מכסת ישראל מ-90 ל-130 מיליון דולר, ביצע בנק ישראל ב-6 בנובמבר 1970 את הצעדים הדרושים ליישום ההחלטה, והפקיד בקרן המטבע הבינלאומית בזהב סכום השווה לרבע מהתוספת למכסה, 10 מיליון דולר, והמכסה המוגדלת הפכה להיות אפטיקבית אותו יום.

לאחר אישור הגדלת מכסת ישראל בקרן המטבע הבינלאומית העלה נגיד בנק ישראל בפני הנהלת הקרן את תביעת ישראל להגדלה נוספת במכסתה, מעל ומעבר ל-130 מיליון דולר, בהמשך לטיעונים קודמים כי השימוש בנוסחאות כלליות בחישוב המכסות מפלה לרעה מדינות בעלות קצב התפתחות מהיר יותר מהממוצע העולמי ובמיוחד את ישראל, בעלת שיעור הצמיחה הגבוה בתוצר ובסחר החוץ.

ב-1 בינואר 1971 בוצעה על ידי קרן המטבע הבינלאומית החלוקה השניה של "זכויות משיכה מיוחדות" בין המדינות החברות המשתתפות בתכנית. חלקה של ישראל בחלוקה זו הגיע ל-13.9 מיליון דולר ב"זכויות", בנוסף ל-15.1 מיליון דולר שקיבלה בינואר 1970. החלוקה השלישית, והסופית לפי שעה, של "זכויות משיכה מיוחדות", תבוצע בתחילת ינואר 1972. בסוף פברואר 1971 רכשה ישראל מקרן המטבע הבינלאומית 20 מיליון דולר, תמורת ל"י שהופקדו בחשבון הקרן בבנק ישראל. ב-1969 משכה ישראל מהקרן באותה פרוצדורה את "נתח הזהב" ואת "נתח האשראי הראשון" ממכסתה בסכום כולל של 45 מיליון דולר, על בסיס המכסה אז של 90 מיליון דולר. לאחר הגדלת המכסה בוצעה המשיכה הנוספת בכל אחד מהנתחים הללו, שכל אחד הוא רבע מהמכסה, ובכך מגיע סך המשיכות של ישראל מהקרן במסגרת מכסתה ל-65 מיליון דולר.

ב. הבנק העולמי

ב-15 ביוני 1970 נחתם בווינגטון הסכם הלוואה מהבנק העולמי לבנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ בסכום של 25 מיליון דולר, בריבית של 7 אחוזים לשנה, לפירעון בשנים 1972 עד 1984. זוהי הלוואה הראשונה שנתן הבנק העולמי לישראל לאחר תקופת של הפסקה במתן הלוואות אלה, בעקבות מגעים שקיים נגיד בנק ישראל עם נשיא הבנק העולמי והנהלתו שהביאו להחלטת הבנק העולמי לכלול את ישראל שוב ברשימת המדינות בעלות עדיפות בקבלת מילווה ממנו. הבנק לפיתוח התעשייה קיבל קודם לכן שתי הלוואות מהבנק העולמי — ב-1965 וב-1967. כל שלושת המילווה מיועדים למימון השקעות, בעיקר במטבע חוץ, בתעשייה הישראלית באמצעות הבנק.

ב-21 באוקטובר 1970 נחתם בווינגטון הסכם הלוואה מהבנק העולמי לבנק החקלאות לישראל בע"מ, בסכום של 20 מיליון דולר, בריבית של 7.25 אחוזים לשנה, לפירעון בשנים 1974 עד 1987. יחד עם הסכם זה, נחתמו הסכמי ביצוע בין הבנק העולמי ובנק יעד לפיתוח חקלאי

מילואות הבנק העולמי לישראל : מצב ב-31.12.70

(אלפי דולרים)

מילואות, מספר, מקבל ומטרה	תאריך המילואות	שנות פירעון	ריבית (אחוזים)	סכום מקורי	ביטולים	תשלומים	נמכר ע"י המלווה	מילואות אפקטיבי	סכום שנוצל
מילואות ישירים									
265 רשות הנמלים — אשדוד	9.9.60	65-85	5.75	27,500	87	2,721	1,850	22,841	27,412
323 ממשלת ישראל — כבישים	17.10.62	67-80	5.50	22,000	—	4,181	754	17,065	22,000
מילואות בערבות המדינה									
289 מפעלי ים המלח	11.7.61	66-76	5.75	25,000	—	6,411	2,519	16,070	25,000
424 בנק לפיתוח התעשייה	16.10.65	68-81	5.50	20,000	—	5,448	—	14,552	20,000
519 בנק לפיתוח התעשייה	15.11.67	70-82	*	15,000	—	749	—	14,251	11,685
689 בנק לפיתוח התעשייה	15.6.70	72-84	7.00	25,000	—	—	—	25,000	1,663
709 בנק החקלאות לישראל	21.10.70	74-87	7.25	20,000	—	—	—	20,000	—
סך הכל				154,500	87	19,510	5,123	129,780	107,760

הפרשים בסיכום גובעים מעיגול המספרים.
 * שיעור הריבית לא נקבע בעת חתימת המילואות. הריבית תיקבע לגבי כל חלק מהמילואות לפי השיעור הסטנדרטי שיפעיל הבנק העולמי בתאריך בו ישחרר אותו חלק לניצול ספציפי.

בע"מ ובין הבנק העולמי ונ"ר בע"מ, שחלק מכספי המילווה יועברו דרכם. שני המילווה, לתעשייה ולחקלאות, הם בערבות ממשלת ישראל. ריכוז חומר הרקע לבקשות המילווה ובחינתן ע"י הבנק העולמי, ותיאום הצד הישראלי במו"מ אתו, נעשו על ידי בנק ישראל, ונציגיו השתתפו בסיכום הדיונים והמו"מ לחתימת המילווה.

בעיון הבנק העולמי ובשלבם שונים של משא ומתן מצויות כיום שתי בקשות נוספות של ישראל למילווה מהבנק העולמי — לפיתוח רשת הכבישים בישראל ולשיפור והשלמת מערכת סילוק השפכים באיזורים שונים במדינה. משלחות שונות של הבנק העולמי עשו במשך השנה בישראל בענייני בקשות אלה, והטיפול בהן נמשך עדיין בתחילת 1971.

נגיד בנק ישראל ושר האוצר מר פ' ספיר השתתפו בספטמבר 1970 בוועידה השנתית של מועצות נגידי הבנק העולמי וקרן המטבע הבינלאומית שהתקיימה בקופנהאגן. שר האוצר ייצג את ישראל במועצת נגידי קרן המטבע הבינלאומית, ונגיד בנק ישראל — במועצות נגידי הבנק העולמי, האיגוד הבינלאומי לפיתוח וחברת המימון הבינלאומית. מר י' טאוב, מזכיר כללי של בנק ישראל, שימש כמשנה לנגיד קרן המטבע, ומר א' אגמון, המנהל הכללי של האוצר, שימש כמשנה לנגיד הבנק העולמי.

פרופ' פיטר ליפטינג מהולנד, אשר כיהן כמנהל אקזקוטיבי של קרן המטבע הבינלאומית והבנק העולמי מטעם ישראל, הולנד, יוגוסלביה וקפריסין מאז 1955, הודיע בראשית 1971 על התפטרותו מהתפקיד בבנק העולמי. במקומו בחרו ארבעת נגידי הבנק העולמי מטעם המדינות הנ"ל את ד"ר אלפרד ריניו-קאן, אף הוא מהולנד, כמנהל אקזקוטיבי של הבנק העולמי.

13. הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת

הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת קיימו דיונים שוטפים על ההתפתחויות הכלכליות במשק, על יסוד סקירותיו של נגיד הבנק. במיוחד נדונו ההתפתחויות בתחום המוניטארי והמדיניות המוניטארית שנקט בנק ישראל במשך השנה על האספקטים השונים שלה, על רקע השינויים שחלו במשק, כגון ביטול צו הריבית והגידול בכמות אמצעי התשלום. נידונו במיוחד פעולות הבנק בשוק הפתוח, מימון הממשלה, מערכת הריבית והאשראי והוראות הנזילות. כן נידונו נושאים שונים אחרים, בחלקם הנוגעים למערכת הבנקאות וההתפתחויות בה במשך השנה ובחלקם בתחומי פעילות בנק ישראל. בין הנושאים שנידונו יש לציין: מערכת הבנקאות ומיזוגי בנקים, מימון היצוא ותכנית היטלי היבוא, הפעילות הבנקאית בשטחים המוחזקים, יחסי יהבנק עם מוסדות בינלאומיים, הריבית על פיקדונות בבנק ישראל, הפיקוח על הבנקים ופעולותיו ונושאים קשורים באלה.

הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת אישרו את מאזן הבנק לסוף שנת 1969 ואת חשבון הרווח וההפסד לתאריך זה, וכן את התקציב המינהלי של הבנק לשנת 1970, לאחר שהללו נבחנו ונידונו במסגרת וועדות משנה שמונו לשם כך. בהתאם להוראות סעיף 58 (2) לחוק בנק ישראל, אישרה הוועדה המייעצת שינויים במבנה מאזן הבנק, בעיקר אלה הנובעים מהנהגת תכנית "זכויות המשיכה המיוחדות" על ידי קרן המטבע הבינלאומית ומשינויי הצגת חשבונות מטבע-חוץ במאזן.

המועצת המייעצת סמכה ידיה, כנדרש בסעיף 31 לחוק בנק ישראל, על הנפקת מטבעות זיכרון, מטבעות "פדיון הבן" ושטרי כסף חדשים במשך השנה.

ד"ר ישעיהו פורדר, שהיה חבר המועצה המייעצת מיום הקמתה וחבר הוועדה המייעצת מאוגוסט 1957, נפטר ביוני 1970. פטירתו היוותה אבידה קשה למערכת הבנקאות בישראל ולמשק הישראלי, שאותם שירת בתפקידים רבים וחשובים.

לפי הוראות הסעיפים 20 ו-23 לחוק בנק ישראל, מינתה הממשלה את ד"ר א' להמן כחבר המועצה והוועדה המייעצת, במקום ד"ר י. פורדר ז"ל, עד תום תקופת כהונתו.

ב־13 בדצמבר 1970 מינתה הממשלה, לפי הוראות הסעיפים 20, 23 ו־26 לחוק בנק ישראל, את המועצה המייעצת והוועדה המייעצת לבנק ישראל, לתקופת כהונה של שנתיים, בהרכב הבא: המועצה המייעצת — ה"ה י' חורין (יו"ר), מ' אולניק, ז' און, א' אוסטשינסקי, י' בדר, ח"מ בסוק, א' בקר, ח' ברקאי, א' הכהן, א' להמן, י' לוינסון, ז' סוזאייב, נ' פיינגולד, ח' צדוק, ד' רקנאטי. הוועדה המייעצת — ה"ה י' חורין (יו"ר), ח"מ בסוק, א' הכהן, א' להמן, י' לוינסון, ז' סוזאייב, ח' צדוק. מר ד' רקנאטי, חבר המועצה, מונה כמשקיף בזכות דעה מייעצת בוועדה.

14. הנגיד, הבנק ועובדיו

לציון יום הולדתו ה־70 של נגיד בנק ישראל, מר דוד הורוביץ, הקימו איגוד הבנקים בישראל ובית הספר לכלכלה ע"ש א' קפלן באוניברסיטה העברית את "הרצאות דוד הורוביץ". הסדרה הראשונה בהרצאות שנתיות אלה ניתנה בינואר 1970 על ידי פרופ' פ' מכלוף מאוניברסיטת פרינסטון, והשנייה — במארס 1971 ע"י פרופ' ג'. טובין מאוניברסיטת ייל.

"תכנית הורוביץ" להרחבת זרימת ההון למדינות המתפתחות זכתה לתמיכה ולאישור בדו"ח שהוגש לנשיא ארצות הברית מר ר' ניקסון על ידי חברי וועדת פרקינס, שמונתה על־ידו לבחינת בעיות הפיתוח בעולם וחלקה של ארצות הברית בפתרון. "תכנית הורוביץ" נדונה במשך השנה במסגרת גופים שונים של אונקט"ד (ועידת האו"ם לסחר ולפיתוח), תוך כדי השגת התקדמות לקראת יישומה בפועל בעתיד.

באוקטובר 1970 העניקה אוניברסיטת תל־אביב תואר דוקטור כבוד בכלכלה לנגיד הבנק. בסוף השנה הוקם במסגרת אוניברסיטת תל אביב על ידי וועד ציבורי בראשות שר האוצר "מכון הורוביץ לחקר הארצות המתפתחות".

בין אורחי הבנק במשך השנה, אשר קיימו סימפוזיונים וסמינרים לצוות כלכלני הבנק, לפי הזמנת הנגיד, יש לציין את פרופ' ארתור פ' ברנס, יו"ר מועצת נגידים ה"פדרל רזרב" של ארצות הברית, פרופ' שרמן מיזל, מנגיד ה"פדרל רזרב", פרופ' הוליס ב' צ'ירי, יועץ כלכלי לנשיא הבנק העולמי ופרופ' רוברט מוסה מאוניברסיטת גרנובל.

בנק ישראל, יחד עם האוניברסיטה העברית, אירחו כנס סמינריני על הנושא "התיאוריה של הצמיחה הכלכלית", שנערך על ידי האגודה הכלכלית הבינלאומית במעלה החמישה באפריל 1970.

בניינו החדש של סניף בנק ישראל בחיפה נפתח לשירות הקהל בסוף ינואר 1970. ד"ר צ' זוסמן וד"ר א. שפר, מנהלי מחלקת המחקר בבנק, השתתפו מטעם הבנק בשלבים שונים של המשא ומתן עם הבנק העולמי בקשר להלוואות שנתן הבנק העולמי לישראל ב־1970. ד"ר זוסמן הוזמן לבצע עבודת מחקר כיועץ למחלקה הכלכלית של הבנק העולמי.

כמה ממנהלי הבנק וכלכלניו הוזמנו להשתתף בוועידות וכינוסים מקצועיים שונים במשך השנה. ביניהם: סמינר על נושאי בנקאות ובנקאות פועלים באמריקה הלטינית (מר י' טאוב); הוועידה האסיאנית הראשונה לאשראי חקלאי וקואופרטיבי (מר מ' חת); הוועידה הבינלאומית לכלכלה חקלאית במינסק (מר א' גילשון); כנסי איגוד מכוני המחקר האירופיים לקוניקטורה (ד"ר פ' גינור); סיור לימודים במסודות פיננסיים בארה"ב לפי הזמנת ממשלת ארה"ב (מר ש' ברונפלד); סמינר אירופי לבעיות מוניטאריות (מר ד' גנחובסקי). מר ה' פרנצוז, כלכלן בכיר בבנק ישראל, השלים תקופת עבודה של ארבע שנים ככלכלן בכיר במחלקה האירופית של קרן המטבע הבינלאומית.

שנת 1970 עמדה בסימן שינוי ופיתוח הצידוד במיכון בבנק, והסבת המערך הבנקאי לעיבוד בצידוד החדש. המחשב מסוג י.ב.מ. 360/20 שברשות הבנק שונה ממחשב עצמאי למסוף המחובר למחשב 360/65 המוצב במרכזו למיכון משרדי בירושלים. לקראת סוף השנה, הופעל גם מסוף מסוג 2780. השינוי נועד לאפשר לבנק להשתמש במחשב גדול ומשוכלל ובכך לספק את צרכי

הבנק בתחום עיבוד נתונים בנקאיים ומינהליים ובתחומי המחקר לסוגיהם. הפעלת מערכת התקשורת חייבה התגברות על קשיי קליטה שנבעו בעיקר מבעיות תיאום עם גופים שונים ובעיות ארגוניות שונות. עם הסבת המערך הבנקאי למחשב הושם דגש על הכנת תשתית לשם המשך פיתוחו בעתיד, דבר שלא ניתן היה לביצוע בציוד הקודם שהועסק עוד קודם לכן במלוא קיבולתו. בציוד החדש פותחו גם מספר נושאים חדשים במסגרת מחלקת המפקח על הבנקים.

גם ב-1970 המשיך בנק ישראל לקיים מערכת קורסים להשתלמות עובדיו בשפות ברמות שונות ובתחומים המקצועיים השונים.

בסוף שנת 1970 היה מספר עובדי בנק ישראל במשרדו הראשי בירושלים ובסניפיו בתל אביב וחיפה 764, ובנוסף לכך הועסקו בבנק 41 חניכים. יחידת הנוטרים בשלושת סניפי הבנק מנתה 68 נוטרים.

בנק ישראל מציין בצער את פטירתם בתקופת הדין וחשבון הנוכחי של עובדיו: יעקב איינשטיין, ראובן ביברפלד, בתיה נוסים, אבויה קאופמן, ברוך שחורי ויוסף שחבר, שנפל בעת מילוי תפקידו בשירות מילואים. יהיה זכרם ברוך.

**מאזן, חשבון רווח והפסד
לשנה שהסתיימה ב־31 בדצמבר 1970
וחשבון חלוקת הרווחים**

בנק ישראל

דין וחשבון על נכסים הבנק והתחייבויותיו עם סיום העסקים כיום ג' בטבת תשל"א (31 בדצמבר 1970)

התחייבויות

ל"י

נכסים

31 בדצמבר 1970	31 בדצמבר 1969		31 בדצמבר 1970	31 בדצמבר 1969	
10,000,000	10,000,000	הון הבנק	151,942,947	160,033,565	זהב
10,000,000	10,000,000	קרן מילואים	*113,750,166	*78,750,166	השתתפות בקרן המטבע הבין-לאומית בותב
1,321,906,688	1,166,295,992	שטרי כסף ומעות במחזור	1,418,136,733	1,283,582,189	נכסים במטבע חוץ
10,567,344	12,068,197	חשבונות סילוקין בקשר להסכמי תשלומים	25,276,725	14,609,904	חשבונות סילוקין בקשר להסכמי תשלומים
161,114,720	160,909,187	פיקדונות מוסדות כספיים בין-לאומיים	26,396,849	22,844,349	השתתפות במוסדות כספיים בין-לאומיים
52,920,000	—	קרן לזכויות משיכה מיוחדות	72,532,000	117,161,000	שטרי אוצר
131,109,840	105,000,000	פיקדונות מטבע חוץ של מוסדות בנקאיים	16,844,935	44,662,373	ניירות ערך אחרים
579,216,842	415,458,202	מחוץ לישראל	2,452,442,471	1,306,626,974	מקדמות ארוכות מועד לממשלה
373,540,000	309,635,000	פיקדונות מוסדות בנקאיים (כולל מוסדות כספיים) בחשבון עובר ושב	649,902,394	819,923,711	מקדמות ארעיות לממשלה
143,363,453	—	פיקדונות מוסדות בנקאיים (כולל מוסדות כספיים) לזמן קצוב	310,088,459	471,197,458	שטרות שנוכו, ניירות ערך שנרכשו בהסכם מכר חוור והלוואות — מטבע ישראלי
1,039,499,968	878,181,002	פיקדונות מוסדות בנקאיים — מימון יצוא	696,180,451	350,545,923	שטרות שנוכו — מטבע חוץ
1,960,159,263	1,619,875,446	פיקדונות מטבע חוץ של מוסדות בנקאיים בישראל	55,489,714	67,758,406	הלוואות למדינות זרות למוסדות בנקאיים מחוץ לארץ
5,696,542	7,522,577	פיקדונות נקובים במטבע חוץ של מוסדות בנקאיים בישראל	49,933,218	66,762,267	חשבונות עודפי מזון (ראה התחייבויות)
155,871,480	—	פיקדונות הממשלה — חסכון חובה 1962	1	1	נכסי הבנק במקרקעין ובציוד
31,246,892	39,079,801	פיקדונות הממשלה — הפקדות יבוא	111,469,290	88,240,436	אשראים דוקומנטריים שנפתחו, או שקוימו בקשר להסכמי תשלומים
49,933,218	66,762,267	פיקדונות מטבע חוץ של הממשלה והמוסדות הלאומיים	389,453,625	277,547,864	(ראה התחייבויות)
111,469,290	88,240,436	פיקדונות בקשר להסכמים על עודפי מזון (ראה נכסים)	3,293,127	3,034,186	ערבויות שניתנו (ראה התחייבויות)
389,453,625	277,547,864	התחייבויות בעד אשראים דוקומנטריים שנפתחו, או שקוימו בקשר להסכמי תשלומים (ראה נכסים)			חשבונות אחרים
6,063,940	6,704,801	התחייבויות בעד ערבויות שניתנו (ראה נכסים)			
6,543,133,105	5,173,280,772	חשבונות אחרים			
			6,543,133,105	5,173,280,772	

* מתוך ההשתתפות הנ"ל נוצלו 78,750,166 ל"י בהתאם לסימן ה' סעיף 3 ל"הסכם בדבר קרן המטבע הבין-לאומית".

בנק ישראל

חשבון רווח והפסד לשנה שהסתיימה ביום ג' בטבת תשל"א (31 בדצמבר 1970)

ל"י

הוצאות		הכנסות	
31 בדצמבר 1970	31 בדצמבר 1969	31 בדצמבר 1970	31 בדצמבר 1969
ריבית ששולמה, הוצאות מינהלה והוצאות אחרות		182,713,984	140,841,561
רווח נקי		103,283,374	66,900,226
<u>285,997,358</u>	<u>207,741,787</u>	<u>285,997,358</u>	<u>207,741,787</u>
חשבון חלוקת הרווחים			
לממשלה		103,283,374	66,900,226
רווח נקי		103,283,374	66,900,226
<u>103,283,374</u>	<u>66,900,226</u>	<u>103,283,374</u>	<u>66,900,226</u>

* לאחר הפרשה בסך 195,854 ל"י לחובות מסופקים.
** לאחר הפרשה בסך 413,549 ל"י לחובות מסופקים.

הנגיד, חברי הוועדה המייעצת וחברי המועצה המייעצת של בנק ישראל

מאי 1971

הנגיד

ד' הורוביץ

הוועדה המייעצת

י' חורין—יו"ר

ח"מ בסוק

א' הכהן

א' להמן

י' לוינסון

ז' סוזאייב

ח' צדוק

המועצה המייעצת

י' חורין—יו"ר

מ' אולניק

ז' און

א' אוסטשינסקי

י' בדר

ח"מ בסוק

א' בקר

ח' ברקאי

א' הכהן

א' להמן

י' לוינסון

ז' סוזאייב

נ' פיינגולד

ח' צדוק

ד' רקנאטי